

TRIBŪNA

2015 m., Nr. 21 | „Valstybingumo ir tradicijos studijų centro“ leidinys | Nemokamas

INTERVIU SU ENERGETIKOS EKSPERTU: SAUGUMĄ GARANTUOJA TEISĖ PASIRINKTI

POKALBIS SU JONU ČIČINSKU APIE LIETUVOS IR EUROPOS EKONOMIKOS ATEITĮ

2014 METŲ TOLERANCIJOS ŽMOGUS DONATAS PUSLYS: KITAS YRA GYVYBIŠKAI SVARBUS DALYKAS

INTERVIU.
J. MUNDEIKIS:
LIETUVOS
GAMINTOJAI PATYS
SPRĘS, AR GRĮŽTI Į
RUSIJOS RINKĄ

AUGANTI ISLAMIZMO
GRĖSMĖ: PRIMITIVEVUS
POLITKOREKTIŠKU-
MAS IR DAUG
NEATSAKYTŲ
KLAUSIMŲ

MINISTRE,
KAM MUMS
TA KONVENCIJA?

TRIBŪNA

Šiame numeryje skaitykite:

3 Redakatoriaus laiškas

Komentarai

4 Fasadinis Rusijos konservatizmas – iššūkis Vakarams

5 Rusijos stiprybė – Vakarų skaldymas

Tema: ekonomika

6 Interviu. Diversifikuoti Maskvos rankomis

9 Interviu. J. Mundeikis: Lietuvos gamintojai patys spręs, ar grįžti į Rusijos rinką

13 Verslo aplinkos gerinimas bei smulkiojo verslo plėtra – ekonomikos sėkmės receptas

Tema: energetika

15 Interviu. Energetinės „salos“ galas

19 Stringantis Visagino atominės elektrinės projektas – klystkeliai tarp rinkėjų ir ekspertų nuomonės

22 Apie skalūnų dujas: skeptikai, jų teiginiai ir kada Lietuva nustos bijoti Chevrono?

Pasaulis

25 Auganti islamizmo grėsmė: primityvus politkorektiškumas ir daug neatsakytų klausimų

29 Po rinkimų Jungtinės Karalystės lauks politinė aklavietė?

33 Lenkijos Prezidento rinkimų intriga neišsispręs taip greitai, kaip atrodė

36 Naujasis NATO vaidmuo Afganistane – nuo kovotojos iki patarėjos

Visuomenė

38 Ministre, kam mums ta Konvencija?

Desertas

42 Tolerancija, pusės šekelio moneta ir padėka

LEIDĖJAS

„Valstybingumo ir tradicijos studijų centras“
(Eitminių g. 16-65, Vilnius), j.m. kodas 302795237

ATSAKOMYBĖS RIBOJIMAS

Be žodinio arba raštiško redakcijos sutikimo „Tribūnoje“ spausdinami tekstai negali būti viešai publikuojami kitose informavimo priemonėse. Leidinyje publikuojamų straipsnių autorių ar pašnekovų nuomonė gali nesutapti su redakcijos nuomone. Už tekstų turinį atsako autoriai.

Kalbos redaktorė **Gailė Laukevičiūtė**

Maketas: **Ieva Armalytė**

Spaustuvė: **UAB BSPB**

Tiražas: **750 egz.**

ISSN 2029-9869

KONTAKTAI:

El. p. **zurnalastribuna@gmail.com**

Socialiniame tinkle „Facebook“: **Dešinioji mintis**

Skiltį Tema remia:

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Matas Baltrukevičius

PUSĖS ŠEKELIO EKONOMIKA

„Nesu nei aukščiau, kad galėčiau į kitą žvelgti iš aukšto, tačiau nesu ir žemiau, kad turėčiau prieš kitą kelia-klypsčiauti. Esame du lygūs asmenys, kuriems reikia vienas kito, kuriems reikia atsiverti vienas kitam, nes mes, kad ir kokie skirtingi būtume, kuriame bendrą polį, bendrą valstybę, kuria teks dalintis ir kurioje turėsime sugyventi. Tikiu, kad kitą, kuris yra kitoks, galime priimti ne kaip problemą, kurią reikia išspręsti, tačiau kaip dovaną, kurią reikia priimti.“

Taip rašo 2014 metų Tolerancijos žmogus, *Bernardinai.lt* vyr. redaktorius pavaduotojas, vienas iš „Dešinioios minties centro“ steigėjų, aktyvus *Tribūnos* autorius Donatas Puslys. Visą jo tekstą galite skaityti šiame numeryje, jį palikome pačiam desertui.

Per praėjusį laiką nuo paskutinio *Tribūnos* numerio išleidimo, minėjome Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją. Dienas, kurios kiekvieną kartą priverčia susimastyti apie tai, kokioje šalyje gyvename ir kaip galime prisidėti prie gražesnės Lietuvos kūrimo. Donato mintis labai svarbi – tik lygūs, vienas kitam atsiveriantys ir vienas kitą priimančios asmenys gali sukurti vieningą ir stiprią valstybę. Esame reikalingi vieni kitiems ir nepaisydami nuomonių skirtumų turime kartu kurti savo Lietuvą.

Tačiau visada kyla kliūčių. Joms ir buvo skirtas trijų numerių *Tribūnos* ciklas. Per paskutinį pusmetį kartu aptarėme karines bei informacines-kultūrines grėsmes. Dabar ciklą užbaigsime ekonominiais ir energetiniais iššūkiais.

Ekonomiką ir energetiką dažnas siejame su skaičių margumynais ir visokiais *burtazodžiais* – karteliai, depozitai, infliacija, defliacija, skalūnai, stagfliacija... Kai kuriuos iš šių žodžių tariant galima ir liežuvi nusilausti, o suvokti gali atrodyti dar sunkiau. Tačiau tai yra labai svarbūs dalykai. Kai ekonomika klesti, lengva būti jai abejingam – didėja algos, gerėja gyvenimas. Tačiau krizė parodė, kokia ji iš tiesų svarbi, nes dėl padarytų klaidų bankrutavo įmonės, nuskurdo gyventojai, valstybė ėmė itin griežtai taupyti, padaugėjo liūdnujų ir susirūpinusių veidų gatvėse, išaugo emigracija. Ekonomika ypač svarbi šiandien, kai eksportuotojams tenka spręsti, ar verta užsiimti verslu Rusijoje, o jeigu neverta, tai kur rasti naujų rinkų. Taip pat gyvename su nauja valiuta pinigine.

Apie visa tai Jums ir papasakosime. Šiame numeryje su prof. Jonu Čičinsku kalbamės apie Lietuvos, kaip naujos euro zonos narės, ekonominę padėtį. Goda Karazijaitė su ekonomistu, VU TVM lektoriumi Justu Mundeikiu, aptarė Lietuvos ir Rusijos ekonominius ryšius dabartinės geopolitinės situacijos ir sankcijų kontekste, o Lukas Grinius gilinosi, ko reikia, kad šalyje gerėtų verslo aplinka.

Jeigu ekonominis saugumas turbūt daug kam vis dar atrodo neįprastas žodžių junginys, tai apie energetinį dabar girdime daug ir nuolat. Tačiau diskusijos šiais klausimais paprastai trūksta – pateikiamos „neginčijamos“ nuomonės, o tie, kurie abejoja ir klausia, apšaukiami Rusijos agentais. Todėl šiame numeryje mes pabandėme paanalizuoti Lietuvos energetikos dabartį ir ateitį (kiek tai įmanoma) objektyviai. Vilius Petkauskas su energetikos ekspertu, VU TSPMI lektoriumi Romu

Švedu, aptarė esminius Lietuvos energetikos raidos bruožus, pasiektus rezultatus ir ateities kryptis. Simonas Klimanskis ir Deividas Brijūnas ėmėsi labai daug emocijų keliančių naujos atominės elektrinės statybų bei skalūnų dujų paieškos klausimų.

Neteminėje žurnalo dalyje jus kviesime nusikelti į dvi valstybes, kuriose tą pačią gegužės savaitę vyks svarbūs rinkimai – Lenkiją ir Jungtinę Karalystę. Mūsų kaimynai rinks prezidentą, o britai prie balsadėžių galbūt turės ateiti daugiau nei vieną kartą rinkdami parlamentą, nes realu, kad nė viena partija negaus daugumos vietų. Kartu su Vytautu Raškausku gilinsimės į paslaptingą Stambulo konvenciją, kuri teoriškai turėtų ginti moteris nuo smurto, tačiau savyje talpina nieko bendro su tuo neturinčias nuostatas. Živilė Marija Vaicekauskaitė aiškina, ką Afganistane dabar veiks NATO, o Jonas Švagžlys analizavo musulmonų integracijos Europoje klausimus.

Visa tai galite rasti šiame *Tribūnos* numeryje. Mūsų planuose yra ir renginys, skirtas aptarti Lietuvai kylančias energetines grėsmes (detalesnės informacijos ieškokite mūsų „Facebook“ paskyroje). Jeigu Jus šis leidinys sudomino taip, kad norėtumėte prie mūsų prisijungti, žinokite, kad visi esate labai laukiami ir kiekvienas čia gali rasti sau vietą. Mūsų kontaktai – kairėje.

Kitame numeryje analizuosime nepriklausomos Lietuvos raidą įvairiomis kryptimis. Per 25 metus pasiekėme nemažai, tačiau aišku, kad tikrai ne viskas tobulai pavyko ir būtina siekti dar geresnių rezultatų. Tad pasidžiaugsime tuo, ką turime dabar, ir bandysime pateikti šviesesnės ateities receptus.

Tad iki susitikimo birželio pradžioje! Ačiū, kad skaitote, ačiū už palai-kymą, už tai, kad milžiniškos žurnalų krūvos Vokiečių g. 10 tirpsta kaip sniegas pavasarį! Kaip rašo Donatas:

„Savo džinsų kišenėje visada kaip priminimą nešiojuosi pusės šekelio monetą su trupmena užrašytu skaičiumi 1/2. <...> Šventasis Raštas skelbia, kad negera žmogui būti vienam. Visa savo esybė jaučiu visa tai, nes visada ieškau tos kitos pusės. Kalbu čia ne tik apie tai, kad Adomui reikia leivos kaip žmonos. Kalbu apie žmogų kaip visuomeninę būtybę, kuri atsiskleidžia, auga ir sužydi tik santykiuose su kitu. Kitas yra gyvybiškai svarbus dalykas. Žinoma, labai patogu užsidaryti erdvėje, kur tas kitas yra panašus į tave. Žymiai sunkiau yra, kai tas kitas yra kitoks. Tačiau ta pusės šekelio moneta yra tarsi priminimas, kad štai aš esu 1/2, o ir tas kitas, kad ir koks jis būtų, taip pat yra 1/2.“

Mums reikia Jūsų! ▲

Dr. Laurynas Kasčiūnas

FASADINIS RUSIJOS KONSERVATIZMAS – IŠŠŪKIS VAKARAMS

Dar prieš du ar tris metus politikos apžvalgininkai, kalbėdami apie Rusijos įtakos svertus tarptautiniuose santykiuose, dažniausiai pagrindiniu įvardydavo energetinę diplomaciją. Valstybės, kurios demonstruodavo lojalumą, galėdavo tikėtis lengvatinių dujų kainų (Baltarusija, Armėnija), o tos, kurios imdavosi pabrėžti savo savarankiškumą, buvo baudžiamos sąskaitomis su geopolitine priemoka (Lietuva, Ukraina).

Ir nors šis Kremlius svertas niekur nedingo, tačiau šiandieninis Rusijos galios priemonių arsenalas yra gerokai pasipildęs. Daug kalbama apie Kremliaus galimybes vykdyti hibridinę intervenciją į kaimynines valstybes bei fasadiniu konservatizmu grįstą valstybinę ideologiją, kurios paskirtis – ne tik kurti Rusiją kaip atskiros civilizacijos vaizdinį, bet ir ieškoti sąjungininkų tarptautinėje arenoje.

Nuorodos į konservatizmą V. Putino retorikoje atsirado per jo 2012 m. rinkiminę kampaniją į prezidento postą. Tuomet jis akcentavo „tradicines vertybes“, kurias, anot jo, sudaro stiprios valstybės idėja, politinis stabilumas, socialinė tvarka, patriotizmas ir tradicinis šeimos modelis.

V. Putino teigimu, stiprios valstybės idėja kyla iš rusiškiosios kultūros, o tradicinės vertybės yra svarbiausia visuomenės sutelkimo sąlyga. Anot šios koncepcijos, Rusijos politinė tradicija reikalauja stiprios, centralizuotos bei charizmatiškos lyderystės. Taip rusiškasis konservatizmas ėmė dominuoti oficialiajame Kremliaus ir lojalių žiniasklaidos priemonių diskurse.

Kokie veiksniai tai lėmė? Viena iš versijų – tai V. Putino sistemos atsakymas į tam tikras liberalizacijos apraiškas Rusijos visuomenėje, kurios ypač pasireiškė 2011 ir 2012 m. protestų metu. Šios apraiškos susijusios su Rusijoje besiformuojančia vidurine klase ir jos keliama politinių teisių reikalavimais. Kremliaus „pilkieji kardinolai“ suprato, kad žlugus komunizmui, kaip ideologinei bazei, atsirado vakuumas, kuriame gali užsimegztį ir demokratijos ūgliai, todėl konservatizmas turi tapti ideologine alternatyva komunizmui (kaip kultūrinis ir socialinis visuomenės pagrindas) ir priešstata liberalizmui. Tad vienas svarbiausių šios ideologijos tikslų – nukreipti dėmesį nuo realių socialinių, politinių ir ekonominių Rusijos problemų bei pateisinti politinį autoritarizmą ir antivakarietišką užsienio politiką.

Konservatizmo koncepcija leido V. Putinui dar labiau „nacionalizuoti“ visą Rusijos politinį, ekonominį ir biurokratinį elitą. Abstrakčios ideologinės nuostatos apie valstybę-civilizaciją virto konkrečiais įstatymais, kurie padidino Rusijos elitų priklausomybę nuo Kremliaus: buvo padidintos prezidento administracijos galios prižiūrėti Rusijos pareigūnų finansinius aktyvus ir ekonominę veiklą užsienyje, Rusijos valdininkai ir valstybinių korporacijų darbuotojai neteko galimybių turėti sąskaitas užsienio bankuose ir įsipareigojo atskleisti užsienyje įgytos nuosavybės finansinius šaltinius.

Tarptautinėje arenoje rusiškojo konservatizmo projektas pirmiausia ėmė akcentuoti valstybių suvereniteto svarbą, daugiapolio pasaulio viziją, priešstatą vakarietiškam universalizmui. Kremliaus akcentuojamų „tradicinių vertybių“ ir jų apsaugos vektorius buvo nukreiptas į konservatyviuosius, krikščionišką tradiciją puoselėjančius JAV ir Europos visuomenių sluoksnius. Šios fasadinės Rusijos retorikos „taikynys“ – Amerikos socialiniai konservatoriai ir Vakarų Europos dešinieji, kurie yra susirūpinę Vakaruose vis stiprėjančiu moraliniu reliatyvizmu. Ir reikia pripažinti, jog kai kurie politiniai veikėjai pasikabino už šio „kabliuko“.

Šiame kontekste labai svarbi ir „rusiškojo pasaulio“ koncepcija, pradėta plėtoti 2006 metais. „Rusiškasis pasaulis“ yra matomas kaip integrali žmonių bendruomenė, kuri saisto ne tiek rusų kalba ir kultūra, bet ir daugiatautės Rusijos imperijos bei SSRS tradicijos. Ši koncepcija pirmiausia yra nukreipta į posovietinių visuomenių nacionalinių tapatybių silpninimą. Taip Kremlius siekia įveikti kultūrinius barjerus, kurie trukdo savęs kaip civilizacinio traukos centro pozicionavimui.

Kita vertus, visas šis Rusijos konservatizmo projektas yra labiau fasadinis nei paremtas Rusijos visuomenės nuostatomis. Nors šiame projekte ypatingas dėmesys skiriamas stačiatikių bažnyčiai, tačiau iš 73 proc. save stačiatikiškai laikanti Rusijos gyventojų tik 3 procentai reguliariai lankosi cerkvėje ir priima sakramentus. Rusija turi didžiausius pasaulyje skyrybų rodiklius bei pirmąją pagal abortų, kurie šioje valstybėje įteisinti ir netgi valstybės subsidijuojami, skaičių.

Ką turi daryti Vakarai? Pirmiausia – neatiduoti V. Putino manipuliacijoms konservatizmo ir krikščioniškosios tradicijos, kuri yra vienas iš pagrindinių Europos kultūros ramsčių. Turime suvokti, kad Vakaruose vis populiarėjantis moralinis reliatyvizmas (tiesų yra daug) ir masinė kultūra yra ginklai, kuriais Rusija dabar laimi karą prieš Vakarų pasaulį. Kaip pastebi Vladimiras Laučius: „kiekvienas turi savo tiesą“, „nėra vienos objektyvios tiesos“ – šie teiginiai smelkte persmelkia mūsų mąstymą. Todėl, susidūrę su melo politika, mes esame nepajėgūs melą pripažinti melu: mes sakome, kad „jie gina savo tiesą“. Mes nebesugebame melo vadinti melu: mes sakome, kad tai – tik kitokia nuomonė.“ Dar vienas svarbus aspektas – suprasti, kad posovietinių visuomenių tautinių tapatybių stiprinimas – didžiausia kliūtis rusiškajam imperializmui. Tuo tarpu Vakarų konservatyviesiems sluoksniams reikia aiškinti, kad V. Putino konservatizmas tėra fasadas, kurio paskirtis – geopolitinės įtakos didinimas, o ne civilizacijos gelbėjimas. ▲

Linas Kojala

RUSIJOS STIPRYBĖ – VAKARŲ SKALDYMAS

Ukrainos krizės kontekste dažnai girdime, kad pasaulis grįžta į Šaltojo karo laikus. Rytų ir Vakarų konfliktas vėl pasiekė tokį lygį, kad okupuotoje Rytų Ukrainoje nusileido kažkas panašaus į naują „geležinę uždangą“, o atviro karo grėsmė yra kaip niekada didelė.

Konfrontacijos požymių ištis nestinga: visos 28 Europos Sąjungos šalys Rusijai pritaikė griežčiausias istorijoje ekonomines sankcijas, JAV vadovai Vladimirą Putiną, su kuriuo dar prieš keletus metus „perkrovinėjo santykius“, atvirai vadina pavojų tarptautinei sistemai keliančiu agresoriumi, o Kremlius nė nemano sustoti ir toliau žvangina ginklais.

Tiesa, lyginimas su Šaltuoju karu gali būti sąlyginis, nes Rusija šiandien neprimena Sovietų Sąjungos supergalybės, kuri ilgą laiką diktavo politinius procesus ne tik artimiausioje kaimynystėje, bet ir visame pasaulyje. Nors tai militarizuota ir ambicijų neatsisakiusi valstybė, šiandieninė Rusija pagal socialinės ir ekonominės raidos indeksą, priešingai nei Lietuva, nepatenka į labiausiai išsivysčiusių šalių kategoriją, kariniu ir technologiniu lygiu neprilygsta NATO, o ekonomikoje yra tiek supančiota priklausomybės nuo energetinių žaliavų eksporto, kad šių kainoms kritus iškart paniro į recesiją. Prie to pridėjus ekonomines sankcijas, Rusijos BVP šiemet gali susitraukti net iki dešimtadalio.

Paprastaiariant, šiandieninė Rusijos galia, lyginant su Vakara, yra reliatyvi ir paremta principu „skaldyk ir valdyk“. Rusija tuo stipresnė, kuo Vakarų šalys ir jas reprezentuojantys aljansai yra mažiau vieningi. Ne veltui V. Putinas visuomet pabrėžė norįs su atskiromis Europos valstybėmis palaikyti dvišalį kontaktą bei apeiti bendras institucijas. Svarbų vaidmenį šiame procese atlieka propagandinė žiniasklaida, kurstanti mitus ir sėjanti abejonę, esą NATO yra neveiksni ir baili, o jautriausių narių (pavyzdžiui, Baltijos šalių) konflikto su Rusija atveju niekas negintų. O juk, kaip kadaise rašė Williamas Shakespeare'as, mūsų abejonės tampa išdavystėmis.

Toks skaldymas tarsi ir atneša rezultatų. Vengrijos premjeras Viktoras Orbanas, jaunystėje garsėjęs disidentine antisovietine veikla ir aukštines 1956 metų antisovietinio sukilimo dalyviu, spaudė ranką V. Putinui ir nuolankiai taikstėsi su tuo, kad Rusijos vadovas, tik išlipęs iš lėktuvo Budapešte, nuskubėjo pagerbti to paties sukilimo metu žuvusių sovietų karių.

Kipras, nors ir ne NATO narys, dabartinio konflikto akivaizdoje prieš keletą dienų pasirašė formalų susitarimą su Rusija, pagal kurį leis naudotis savo uostais rusų kariniams laivams. Naujoji Graikijos vyriausybė iškart po priesaikos pareikalavo atšaukti sankcijas Rusijai ir palikti Ukrainą savieigai.

Pridėkime prie to melagingą ir jau paneigtą žinią, jog Vokietija atsisako parduoti modernią ginkluotę Lietuvai, ir atsidursime pa-

dėtyje, kuomet abejonės savo partneriais gali pasiekti kritinį lygį. Vis daugėja piktų balsų, teigiančių, esą NATO galimo konflikto akivaizdoje veikiausiai paliktų Lietuvą likimo valiai ir nesiveltų į kovą su, tarkime, Rusija, kurios bombonešiai reguliariai baugina net Didžiosios Britanijos gyventojus.

Esminis 5-asis NATO straipsnis, teigiantis, kad vienos valstybės užpuolimas yra ataka prieš visus narius, yra įgyvendinamas visų narių susitarimu, o prie bendro stalo sėdės ir vengrai, ir graikai. Iki šiol dėl 5-ojo straipsnio buvo susitarta tik vieną kartą – po 2001 metų teroro išpuolių JAV, bet hibridinio karo Baltijos šalyje atveju tokios vienybės gali ir nebūti.

Tokios nepasitikėjimo atmosferos palaikymas būtų didžiausia priešiško Lietuvai ar kitoms Baltijos šalims jėgų pergalė. Bet ji ignoruoja objektyvią realybę: šiandien Lietuva yra tvariausio ir pajėgiausio gynybinio aljanso dalis, todėl mūsų situacija yra nepalyginamai geresnė nei apie tai kol kas tik svajoti galinčios Ukrainos. Tai, kas vadinama naujuoju Šaltuoju karu, pasitinkame ne be už „geležinės uždangos“, o būdami vienoje gretoje su galinčiausiomis Europos ir Šiaurės Amerikos valstybėmis.

Be to, Rusijos agresija Ukrainoje ne tik netapo NATO saulėlydžiu, bet ir suteikė jai naują impulsą. Rudenį vykusiame NATO viršūnių susitikime priimti sprendimai dar aukščiau pakėlė Lietuvos saugumo kartelę: atnaujinti Baltijos šalių gynybos planai, neribotam laikui pratęsta oro policijos misija, regione įkurdintos rotacinės sąjungininkų pajėgos, sukurtos profesionalios ir per parą į grėsmę reaguoti galinčios greitojo reagavimo pajėgos.

Be to Lietuvos politikai pagaliau atrado politinės valios didinti gynybos biudžetą, kuris ilgą laiką tarp NATO narių buvo didesnis tik už Liuksemburgo. Kitaip tariant, tai, kas daugelį metų buvo tik popieriuje deklaruojami tikslai, tapo praktine realybe.

Galiausiai net ir Europai nepernelyg daug dėmesio rodęs JAV prezidentas Barackas Obama keliskart pareiškė, jog sąjungininkai, ypač atsidūrę konflikto priešakyje, nebus palikti likimo valiai ir ginami net ir vienašališku JAV sprendimu.

Todėl V. Putino noras sugriauti NATO nėra ir nebus įgyvendintas, kad ir kaip bus stengiamasi parodyti priešingai. Lietuvai dabartinių iššūkių akivaizdoje telieka nepasiduoti skaldančių jėgų provokacijoms. ▲

Komentaras skambėjo per LRT Radiją.

Linas Kojala

Vilius Petkauskas

INTERVIU

DIVERSIFIKUOTI MASKVOS RANKOMIS

Įtemptos tarptautinės situacijos iššaukti prekybiniai barjerai paveiks Lietuvos ekonomiką. Tačiau tai ne pirmas kartas kuomet Kremlius savo rankomis skatina Lietuvą mažinti priklausomybę nuo Rytinių rinkų.

▶ Jonas Čičinskas

Apie Rusijos įtaką Lietuvos ekonomikai, euro kurso svyravimų poveikį bei taupymo strategijai kylančius sunkumus žurnalui „Tribūna“ pasakojo Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto ekonomikos profesorius Jonas Čičinskas.

– Iš lietuviškos perspektyvos vertinant, kiek esame diversifikavę savo ekonomiką ir kiek mes esame pažeidžiami išoriniams veiksniams, kiek esame susiję su Rusija?

– Lietuvos ir Rusijos ekonomikų sąveika įdomi. Devintajame XX a. deš. dar buvome visiškai įkomponuoti į Rusijos rinką. Atkūrę nepriklausomybę ieškojome, kaip šitą balansą pakeisti. Ne paslaptis, kad Vakarų rinkos, tiek tada, tiek ir dabar buvo ir yra perspektyvesnės. Tai buvo sunkus darbas ir mums netyčia padėjo pati Rusija. 1998 metų finansinė krizė toje šalyje beveik visai sustabdė mūsų eksportą į ją ir pareikalavo mūsų gamintojų kažkur dėti susikaupusias prekes. Reikėjo ieškoti rinkų Vakaruose ir kai kurių gamintojų sėkmė parodė pavyzdį.

Po dešimties metų gavome dar vieną niuksą. Pirmas signalas buvo 2007 metais Rusijos draudimas įvežti mėsos gaminius iš Lenkijos. Vėliau prasidėjo mūsų pieno produkcijos įvežimo ribojimai, rimti trūkdymai mūsų vežėjams. Tokie veiksmai

„Maskva nesąmoningai siunčia žinutę „nustokite prekiauti su Rusija“

paskatina naują Lietuvos verslo mobilizaciją – pareikalavo stengtis eiti į kitas rinkas, pajudėjo energetikos tiekimo diversifikavimo projektai.

Dabar gyvename trečiojo postūmio laikotarpį. Maskva nesąmoningai siunčia žinutę „nustokite prekiauti su Rusija“. Nors tai nėra visiškai realu, dabar turime tokią padėtį. Mažiausiai metams įvedamas embargo pieno ir mėsos produktams, vaisiams ir daržovėms iš ES į Rusijos federaciją. Visa tai galime vadinti Rusijos skatinimu Lietuvai, kad diversifikuotume prekybą ir eitume į Vakarus. Tai visų posovietinių valstybių ir drama, ir šansas, tik jos nevienodai su tuo susidoroja.

Vis dėlto integruotis į Vakarų rinkas – nepaprastai sunkus darbas. Mes 50 metų praleidome uždaroje į Rytus integruotoje rinkoje. Tuo tarpu visas likęs pasaulis ėjo savais keliais ir išmoko patenkinti savo poreikius be mūsų. Todėl daugybė verslininkų siekia palaikyti santykius su ukrainiečiais, baltarusiais ar rusais.

Nepamirškime, kad naftos dėka Rusijoje augo pajamos, taigi augo ir paklausa mūsų prekėms. Galime pažiūrėti į ES prekybą su Rusija – per 8 metus ji padidėjo triskart. Prekiauti su Rusijos rinka labai patogu, tačiau tas patogumas kainuoja politiškai. Tai matome iš dabartinių Rusijos veiksmų.

Nuostolių patirsime, tačiau tai pajus ne vien maisto sektorius. Didelė mūsų transporto sektoriaus dalis nukreipta būtent į šią rinką. Žinoma, Lietuvos verslas kaip visada sugeba surasti priemonių apeiti sistemą. Kaip ir dabar – prekės vis tiek vežamos, nors ir yra papildomai tikrinamos muitinėse. Kai kurios įmonės turi antrines įmones Lietuvoje įsteigusios su rusais. Atveža prekes iki Plungės ar Vievio, perkrauna į rusiškus krovinius automobilius, o šie jau laisvai keliauja į Rusiją. Tačiau tai nėra ilgalaikė išeitis.

Kalbama apie prekių diversifikavimą į Aziją, Pietų ir Šiaurės Amerikas. Tačiau iš dalies tai yra mobilizaciniai lozungai – di-

► Vokietijos kanclerė A. Merkel ir Prancūzijos prezidentas F. Hollande susitikime su V. Putinu už uždarytų Kremliaus durų

versifikavimas visiškai nekompensuos Rusijos trūkumo. Todėl reikia susitaikyti, kad Lietuva patirs nuostolių dėl Rusijos taikomos politikos ir tai stabdys ekonomikos augimą ir padarys mūsų biudžetą ne tokį didelį, koks suplanuotas.

(Jau po interviu Lietuvos bankas bei Finansų ministerija gerokai sumažino šalies BVP augimo prognozes šioms metams – Red. past.)

„Pajamos didės lėčiau, tuo tarpu įsipareigojimai netgi auga.“

– Įsivedę eurą jau sulaukėme mažesnių palūkanų skolinantis. Ar galime sulaukti tokios situacijos, kai mažesnes pajamas bus bandoma kompensuoti skolinantis?

– Būsime priversti skolintis. Dabartinis biudžeto deficitas nėra toks jau ir didelis, tačiau vis tiek deficitas. Ir tikėtina, kad deficitą šiemet didinsime. Tokią situaciją formuoja ne tik Lietuvai taikomas prekių embargas, bet ir Rusijos ekonominės problemos. Žemas rublio kursas jau daro mūsų prekes mažiau konkurencingas palyginus su vietinėmis. Pajamos didės lėčiau, tuo tarpu įsipareigojimai netgi auga. Pensijų kompensavimas ir minimalios algos didinimas reikalauja papildomų lėšų. Atskirai minėtinas Konstitucinio teismo sumanytas ir politikų mielai aprobuotas krizės metais nesukurtų pajamų kompensavimas. Šių įsipareigojimų vykdymui bus skolinamasi.

– Tačiau juk prekybos apimčių su Rusija mažėjimo iššauktas nuostolis nėra toks didelis, kad Lietuvos ekonomikoje iššauktų recesiją?

– Lietuvos vidaus augimas atrodo pakankamai neblogai. Žmonių santykinis optimizmas egzistuoja ir tai palaiko vidaus vartojimą. Ypač kasdienėms prekėms ir paslaugoms, kurios gaminaš Lietuvoje ir tiesiogiai papildo tiek gamintojų, tiek biudžeto pajamas. Tai labai reikšminga tendencija. Kol kas žmonės nelabai mato poreikio daugiau pajamų kaupti juodai dienai.

Jau minėtos pastangos eiti į Vakarų rinkas padės susitvarkyti su ekonomikos augimu. Bendros recesijos tikrai nematyti. Bankų analitikai vertina bendrų makroekonominių procesų tendencijas ir nemato, kad būtų tokiai situacijai reikalingos prielaidos. Tikėtina, kad Europos centrinio banko (ECB) sprendimas dėl kiekybinio skatinimo politikos pradžios paskatins infliaciją Europos Sąjungoje (ES), o tai teigiamai atsilieps mūsų eksportuotojams – su sąlyga, kad tiek pat ar net daugiau nebrangs Lietuvoje gaminama produkcija. Mūsų eksportui padės ne tik šiek tiek augant paklausa, bet ir nuvertėjantis euras.

– Užsiminėte apie euro kursą. Viešojoje erdvėje teko pastebėti dviprasmiškų nuomonių dėl šios tendencijos. Kaip jūs vertintumėte šį procesą?

– Viešojoje erdvėje euro kursas kitimas vertinamas lyg jis galėtų tik Lietuvai. Tai bendras reiškinys – nei labai džiūgauti, nei išgyventi dėl to nereikėtų. Konkurencinį pranašumą dėl nuvertėjančios valiutos panaikins tai, kad atsigaus ir konkurentų prekyba. Turiu omenyje prekybą su dolerį naudojančiomis valstybėmis.

„Viešojoje erdvėje euro kursas kitimas vertinamas lyg jis galėtų tik Lietuvai. Tai bendras reiškinys – nei labai džiūgauti, nei išgyventi dėl to nereikėtų.“

► Dėl ECB sprendimo spausdinti daugiau pinigų, euro kursas smuks toliau

Euro smukimas palengvins eksportą, tačiau ilginiui grąšins infliacija. Tačiau dabartiniu laikotarpiu kovojama su defliacija. Euro kurso smukimas taip pat priklauso nuo dolerio – ar šis stiprės ar ne. Ir panašu, kad jis stiprės, nes JAV ekonomika visai neblogai juda pirmyn. Dėl ECB pinigų išpylimo į apyvar-tą (vadinamuoju kiekybiniu palaisvinimu) euro kursas smuks toliau. Smukimas gali tęstis ir tai reikš ateityje stiprėjančios infliacijos grėsmę.

Eksportuojančios šalys paprastai ir daug importuoja. Skirtin-gai nei Kinija ar JAV, Europa geriau subalansavusi savo pre-kybą. Todėl euro kurso silpnėjimas žadins kainų kilimą, nes importuota produkcija dėl valiutos vertės mažėjimo brangs. Kol kas padeda naftos produktų pigimas, tačiau energetiniai ištekliai nėra vienintelis importuojamas produktas.

– *Krizės metu Europoje išryškėjo dvi mokyklos – taupymas prieš skatinimą. Nepavykus atkurti augimo šie debatai vėl suaktyvėjo. Kita vertus, tokie pavyzdžiai, kaip Ispanija ar Graikija, kur kalba-ma apie taupymo politikos pabaigą, rodo, kad ši diskusija gyva. Galbūt ES politika taupymo atžvilgiu turi keistis?*

– Nepanašu, kad Europos Komisija ir didžiosios euro zonos valstybės atsisakytų tokios strategijos. Tai yra principinė nuostata. Išimtinai pinigų dauginimo keliu gali eiti tik Jung-tinės Valstijos, kurių nacionalinė valiuta traktuojama kaip pa-saulinė. Todėl JAV turi galimybę spausdinamais doleriais, o ne skolinimusi padengti importo poreikius.

Europa yra silpnesnė manevrų laisvėje lyginant ir su tomis pačiomis Jungtinėmis Valstijomis, todėl vidinis efektyvumas jai yra svarbesnis. Todėl Europa nelabai gali būti ekonomiškai karinga ir privalo išlaikyti sveiką bei subalansuotą ekono-miką per sveikų viešųjų finansų užtikrinimą, kas garantuoja sveikesnį bendrą nacionalinių ekonomikų subalansavimą.

Pašalinamas rūpestis, kaip aptarnauti skolą ir gauti pigių lėšų. Dėmesį ir finansus galima kreipti į investicijas ir plėtrą. Europa turėtų bandyti palaikyti balansą, išlaikydama išvystytą aukš-tųjų technologijų sektorių.

Todėl sveikų viešųjų finansų reikalavimas iš Graikijos, Portu-galijos ir kitų valstybių niekur nedings. Reikia mažinti deficitą ir valstybės skolą, kitaip savo tikslų pasiekti neišeis.

Jeigu euras būtų nepriklausomas nuo pasaulio valiutų (dole-rio, juanio ir kitų) rinkos, būtų galima rizikuoti drąsiau, gyventi su deficitu ir leisti sau didesnę infliaciją. Tokiu atveju infliacija lengvintų valstybės skolos naš-tą. Būtinybė konkuruoti pa-saulio prekių ir paskaugų rinkose atima tokią galimybę. Be to, neretai užsisuka spiralė ir tenka vis labiau didinti išlaidas. O norint sužinoti, kas būna paleidus vadžias iš rankų, tereikia atsiminti Veimaro respubliką.

– *Ką turite omenyje, kai kalbate apie Europos ekonominę stra-tegiją?*

– Turiu galvoje siekį gilinti Europos valstybių ekonominę integraciją. Ji yra Europos ekonominės, o iš čia – ir politinės galios garantas. Tą strategiją jau ne nuo šiandien formuoja didžiosios Europos valstybės. Pirmiausia – Vokietija, kuri turi ištikimą ir jai reikalingą sąjungininkę Prancūziją. O Paryžius supranta, kad be Vokietijos Prancūzija ir Europa silptų. Veikia tvirtas šių dviejų valstybių aljansas. Susitikimai tarp šių dviejų valstybių lyderių, visada rengiami prieš svarbiausius ES foru-mus, faktiškai brėžia ES ekonominės integracijos strategiją, o nesyk ir taktiką. Po to žinia perduodama olandams, austrams ir kitiems ES nariams. Tokia ar kitokia ES lyderystė bei iniciaty-vumas Europai gyvybiškai būtina, tai garantuoja tiek ekono-minį stabilumą, tiek ir galimybę išlaikyti pozicijas intensyvė-jančioje kovoje globaliame ringe. ▲

Goda Karazijaite

INTERVIU

J. MUNDEIKIS: LIETUVOS GAMINTOJAI PATYS SPRĘS, AR GRĮŽTI Į RUSIJOS RINKĄ

ES sankcijos Rusijai, Rusijos embargas lietuviškoms prekėms, persiorientavimas rinkose, naftos kainų smukimas, rublio nuvertėjimas ir daugybė kitų aplinkybių paskutiniuoju metu stipriai koreguoja ekonominius ryšius su Rusija. Apie vis mažiau stabilius Lietuvos – Rusijos ekonominius santykius ir jų perspektyvą „Tribūna“ kalbėjosi su ekonomistu, Vilniaus Universiteto Tarptautinio verslo mokyklos dėstytoju Justu Mundeikiu.

▶ Justas Mundeikis

– *Rusija Lietuvai ilgą laiką buvo ir vis dar išlieka didžiausia užsienio prekybos partnere. Kodėl susiklostė tokia situacija?*

– Dar Sovietų Sąjungos laikais lietuviški maisto ir baldų pramonės gaminiai garsėjo savo kokybe. Atgavus nepriklausomybę, Lietuvos įmonės skyrė daug investicijų savo gamybos pajėgumų bei gaminamos produkcijos kokybės gerinimui. Tai suteikė konkurencinį pranašumą prieš Rusijos gamintojus ir todėl mūsų gamintojams nebuvo sunku įsitvirtinti Rusijos rinkoje su savais prekiniais ženklais. Tačiau Vakarų Europoje lietuviškos kilmės produktams tebėra sunku įsitvirtinti, nes jie nėra nuo seno žinomi ir pagarsėję savo kokybe. Dėl šios priežasties Lietuvos gamintojai dažnai eksportuoja į Vakarų rinkas vadinamuosius „white label“ produktus – t. y. prekybos centrų ar gamintojų užsakytą produkciją, kuri pagaminama Lietuvoje, bet Vakarų rinkose pardavinėjama su vietinių gamintojų ar platintojų prekiniais ženklais. Nepaisant to, jog

tokiu būdu sutaupomi kaštai reklamai, už tokią produkciją gaunamos mažesnės pajamos nei už produkciją su nuosavu prekinio ženklu. Taigi, istoriškai susiklostęs glaudus bendradarbiavimas ir galimybės uždirbti daugiau lėmė svarų lietuviškos kilmės prekių eksportą į Rusiją.

– *Kaip embargas lietuviškoms prekėms ir ES sankcijos Rusijai veikia prekybą su NVS ir Eurazijos muitų sąjungos šalimis?*

– Tai, jog drastiškai sumažėjo pieno produktų, mėsos, žuvies ir kitų maisto prekių eksportas į Rusiją dėl įvesto embargo, nieko neturėtų stebinti. Tačiau remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, sumažėjo ir pagrindinių 15 eksportuojamų prekių kiekis, pavyzdžiui, baldų ir medienos dirbinių. Tai iš esmės atspindi dėl krentančio rublio vertės silpstančią Rusijos vartotojų ir pramonės perkamąją galią. Statistika atskleidžia ir tai, jog miltų gaminių bei cukraus eksportas į Rusiją padidėjo. Tai koreliuoja su krentančia Rusijos gyventojų perkamąja galia.

Vertinant 2014 metų ketvirto ketvirčio duomenis, galima teigti, jog lietuviškos kilmės maisto produktų eksportas dar nebuvo atsigavęs. Tačiau buvo pastebimos pastangos perorientuoti eksportą į jau aptarnaujamą bei naujas rinkas. Išaugo mėsos eksportas į Nyderlandus, Italiją bei pradėtas eksportas į naujas rinkas, t. y. Rumuniją ir Honkongą. Daugiau pieno gaminių buvo eksportuota į Japoniją, Bangladešą, Jungtines Amerikos Valstijas bei, ko gero, bandant apeiti embargą, į Baltarusiją. Rudenį ir žiemą vykęs eksportas į Saudo Arabiją ir Kazachstaną dar prieš Rusijai paskelbiant embargą – pasirašytų eksporto sutarčių rezultatas.

„miltų gaminių bei cukraus eksportas į Rusiją padidėjo. Tai koreliuoja su krentančia Rusijos gyventojų perkamąja galia.“

– Prekybos apribojimai tarp ES šalių ir Rusijos ekonomiškai yra nepalankūs tiek Rusijai, tiek Lietuvai. Kas, jūsų nuomone, čia pralošia daugiau – Lietuva ar Rusija?

– Apribojus tarptautinę prekybą laimėtojų nerasite. Vertinant trumpuoju periodu, dėl išaugusių maisto produktų kainų pralošia Rusijos vartotojai. Lietuvos žemdirbiai ir perdirbėjai netenka pajamų ir pelno dėl atsiradusio produktų pertekliaus, sumažėjusių maisto produktų kainų Europos rinkoje. Mūsų gamintojai ir perdirbėjai turi pradėti ieškoti naujų rinkų savo produkcijai tiekti. Tačiau pagaminamą produkciją ne visada gali pavykti parduoti taikant panašius antkainius kaip eksportuojant į Rusiją, o įmonės patiria kaštus naujų rinkų paieškai ir rinkodarai tose rinkose.

Ir nors atrodo, jog yra ir laimėtojų, nes vartotojai Lietuvoje sutaupo ir gali panaudoti sutaupytus pinigus kitoms reikmėms, visgi reikia suprasti, jog tai įvyksta prarasto pelno bei gresiančių atleidimų dėka. Be to, tikėtina, jog atradus naujas rinkas perteklinei produkcijai, kainos Lietuvoje vėl pakiltų iki vyravusių prieš įvedant embargą.

Vertinti pasekmes ilguoju periodu dar per anksti, kadangi sunku prognozuoti kaip pavyks Lietuvos gamintojams rasti naujas rinkas ir jose išsikovoti rinkos dalį, kaip klostysis prekyba naujose rinkose, ar bus pardavinėjamos prekės su nuosavu prekinio ženklu, ar visgi su „white label“, kaip tai atsilieps įmonių pelningumui ir darbo vietų kūrimui. Taip pat neatmesčiau galimybės, jog pasikeitus politinei situacijai, Lietuvos gamintojai ir vėl grįžtų į artimesnę ir pelningesnę Rusijos rinką, jeigu embargo metu prarastą rinkos dalį pavyktų nesunkiai atsikovoti.

„Neatmesčiau galimybės, jog pasikeitus politinei situacijai, Lietuvos gamintojai ir vėl grįžtų į artimesnę ir pelningesnę Rusijos rinką, jeigu embargo metu prarastą rinkos dalį pavyktų nesunkiai atsikovoti.“

– Persiorientavimas rinkose vyksta, tačiau nusileidusi ekonominė „uždanga“ verčia tiek mus pačius, tiek mūsų Rytų kaimynus ieškoti ne tokių efektyvių ekonominių santykių. Kur Jūsų nuomone būtų palankiausia ieškoti naujų rinkų Lietuvos prekybininkams?

– Tai – tikriausiai milijono eurų vertas klausimas. Nemanau, kad įmanoma pasakyti, į kurią šalį kokį produktą šiuo metu būtų geriausia eksportuoti. Tačiau siekiant, jog Lietuvos produkcija liktų konkurencinga ateityje, mūsų eksportuotojai rastų naujas rinkas ir galėtų plėtoti verslą, manau, būtų svarbūs šie trys aspektai:

1) Sudaryti sąlygas Lietuvoje verslui veikti konkurencingomis sąlygomis. To būtų galima pasiekti įgyvendinant švietimo sistemos reformas, sumažinant studijuojančiųjų kiekį bei pagerinant studijų kokybę, skatinant pameistrystę, skatinant verslą didinti vietines investicijas į įrengimus ir žmogiškąjį kapitalą. Tai galbūt labiau ilgalaikės reformos, tačiau, manau, jos būtinos siekiant užtikrinti ilgalaikišką mūsų pramonės ir kartu eksporto konkurencingumą.

2) Labai svarbu gerinti esamus bei ieškoti naujų dvišalių ir daugiašalių ekonominių bei politinių santykių. Plėsti verslą atstovaujančių institucijų tinklą užsienio šalyse.

Siekti tarptautinių prekybos apribojimų panaikinimo ir taisyklių harmonizavimo. Taip pat padėti Lietuvos eksportuotojams bendradarbiauti, burtis į grupes ir kartu žengti į naujas rinkas taip siekiant sumažinti įžengimo į naujas rinkas kaštus.

3) Kadangi tikėtina, jog Lietuvos verslas niekada nenusigręš nuo Rusijos, įtvirtinti sąžiningas „žaidimo taisykles“. Verslas negali reikalauti iš Vyriausybės kompensacijų ar išmokų, jei susidaro nepalankios tarptautinės prekybos sąlygos. Lietuvos eksportuotojai turėtų teisingai įvertinti vykdomo verslo riziką ir savo ruožtu kurti rizikos fondą, iš kurio, įvykus panašiems įvykiams, būtų kompensuojama dalis prarastų pajamų. Toks draudimas skatintų eksportuotojus pačius prisiimti savo veiklos riziką, bet kartu ir leistų džiaugtis didesnėmis pelno maržomis, vykstant eksportą į rizikingesnes šalis.

– Dabartinė situacija skatina Lietuvą tapti mažiau priklausoma nuo rusiškų energetikos išteklių. Alternatyvų ieškojimas galėtų atverti galimybę konkurencingos rinkos atsiradimui bei žemesnių kainų užtikrinimui tam tikrose ūkio šakose. Ar galima teigti, kad ekonominių santykių su Rusija apribojimas turi ir gerąją pusę ilguoju laikotarpiu?

– Dabartinių ekonominių santykių apribojimo nebūčiau linkęs sieti su Lietuvos siekiu tapti kuo mažiau priklausoma nuo vieno energetinių išteklių tiekėjo – Rusijos. Manau, jau prieš tai buvusi Vyriausybė suprato, kaip stipriai Lietuva yra priklausoma nuo Rusijos energetinės politikos ir ėmėsi ryžtingų žingsnių mažinti šią priklausomybę. Šios veiklos rezultatais galima pasidžiaugti jau šiuo metu: suskystintųjų gamtinių dujų terminalas pernai žiemą pradėjo savo veiklą, elektros jungtis su Švedija bus baigta šiais metais, tiesiamos elektros ir dujų jungtys su Lenkija. Manau, šie projektai, iš tiesų, suteiks galimybę Lietuvos pramonei

turėti lygiavertes energetinių produktų kainas lyginant su visu Baltijos jūros regionu. Turint visas planuojamas jungtis, Lietuvos pramonė galės rinktis geriausią kainą siūlančius tiekėjus ir tai jai padės atgauti konkurencingumą.

Kita vertus, galime tik pasidžiaugti, jog naftos bei dujų gavybos pramonės produktų embargas į Rusiją įvyko kaip tik tuo metu, kai Saudo Arabija pradėjo kainų karą prieš JAV skalūnų dujų gavybą užsiimančias bendroves. Tad neigiamos įtakos naftos kainoms embargas neturėjo.

– Jau vyksta svarstymai dėl Europos Sąjungos taikomų sankcijų Rusijai pratęsimo. Kokių rezultatų galime tikėtis iš šių diskusijų? Kokią įtaką turėtų esamų sankcijų pratęsimas arba atšaukimas Lietuvos – Rusijos ekonominiams santykiams ir ar po sankcijų įvedimo realu būtų manyti, kad šalių ekonominiai santykiai sugrįš į ankstesnį lygmenį?

Rusijai tęsiant karą Ukrainoje, būtų galima tikėtis tolimesnių sankcijų, susijusių su jos ekonomika. Deja, nesu politologas, tad negaliu svarstyti, kokių sankcijų būtų verta tikėtis. Ar tai galėtų būti Jungtinės Karalystės garsiai pasiūlytas Rusijos atjungimas nuo SWIFT sistemos, ar papildomų produktų embargas, sankcijos rusiškam kapitalui Europos biržose ir t. t. Tačiau, tikėtina, kad bet kokios papildomos sankcijos skatins ir Rusiją imtis atsakomųjų žingsnių. Tai, manau, lemia Vokietijos ir Prancūzijos apsisprendimą ieškoti „diplomatinių“ krizės sprendimo būdų. Tokių kompanijų kaip Siemens, Bosch, Eutelsat vadovai, manau, dažnai kalbasi su Vokietijos kanclere apie tai, kiek šios įmonės praranda pelno, ir kiek gali tekti atleisti darbuotojų Vokietijoje ir Prancūzijoje. Atsižvelgiant į Europos Sąjungos pramoninkų lobizmą, tikėtina, jog papildomų sankcijų Rusijai skyrimo procesas bus kur kas sudėtingesnis nei esamų sankcijų atšaukimas gerėjant situacijai Ukrainoje. Jeigu vertinsime ES gamintojus, tai dauguma tikrai grįš į Ru-

► Papildomų ES sankcijų Rusijai įvedimo procesas bus kur kas sudėtingesnis

sijos rinką arba tęs jau pradėtus ir šiuo metu įšaldytus projektus. Lietuvos gamintojai priklausomai nuo pelningumo ir įsitvirtinimo kitose rinkose patys matys ir spręs – grįžti į Rusijos rinką ar ne.

„Atsižvelgiant į Europos Sąjungos pramoninių lobizmą, tikėtina, jog papildomų sankcijų Rusijai skyrimo procesas bus kur kas sudėtingesnis

– Rusijos ekonomikos nuosmukis ir izoliacija vis dėlto smukdo ekonomikos augimo prognozes Lietuvai. Ar gilėjanti Rusijos krizė nenusitęps kartu ir Lietuvos ekonomikos?

– Gilėjant krizei Rusijoje, tiesioginiai efektai Lietuvos ekonomikai nėra bauginantys. Lietuviškos kilmės prekių eksportas į Rusiją sudaro tik 4,29 proc. viso lietuviškų prekių eksporto ir kartu siekia tik 1,64 proc. bendrojo vidaus produkto (BVP). Transporto sektorius pelnosi daugiausiai ne iš lietuviškų prekių eksporto, bet iš reeksporto ir tranzito. Taigi, jeigu nebus paskelbta totalinė tarptautinės prekybos blokada, tikėtina, tiek Lietuvos gamintojai, tiek vežėjai vis dar eksportuos ir veš prekes į Rusiją.

„Nemanau, jog pasikeitus geopolitiniais santykiams Rusijos ekonomika sulauks pakankamo impulso, ištrauksiančio ją iš jau pakankamai gilios ekonominės krizės.

Tačiau Rusijos ekonomikos nuosmukio riziką visgi reiktų vertinti atsargiai. Lietuvos eksporto apimtys į kaimynines šalis: Latviją, Estiją, Ukrainą, Baltarusiją yra sąlyginai didelės. Eksportas į šias šalis, įskaitant ir Rusiją, jau siekia net 22,8 proc. viso lietuviškos kilmės prekių eksporto ir net 8,7 proc. Lietuvos BVP. Tad jeigu grimztanti Rusijos ekonomika kartu į duobę trauks ir kaimynines šalis, Lietuvos ekonomika gali būti stipriau paveikta per antrinius kanalus.

– Pakalbėkime apie Rusijos ekonomikos atsigavimo perspektyvą. Kaip manote, ar tai įmanoma be geopolitinių pokyčių?

– Nebūčiau linkęs geopolitinius pokyčius laikyti grėsiančios Rusijai recesijos priežastimi. Kur kas labiau vertinčiau prekybos embargo tiek iš ES, JAV, tiek iš Rusijos pusės kaip ekonominio nuosmukio Rusijoje katalizatorių, kuris sustiprina pačią krizę. Kertinė Rusijos ekonomikos problema – priklausomybė nuo gamtinių išteklių eksporto, iš kurio gautomis pajamomis finansuojamas visas valstybės aparatas, mokamos pensijos, finansuojamas ginklavimasis ir pakankamai atrėžiama dabartinę valdžią palaikantiems ir tyliantiems oligarchams. Tuo tarpu nėra investuojama į pramonę, šalies konkurencingumo didinimą, nėra kovojama su korupcija, nėra sudaromos sąlygos didesnę pridėtinę vertę kuriančioms darbo vietoms atsirasti. Nemanau, jog pasikeitus geopolitiniais santykiams (nutraukus karo veiksmus Ukrainoje ir atšaukus prekybos apribojimus), Rusijos ekonomika sulauks pakankamo impulso, ištrauksiančio ją iš jau pakankamai gilios ekonominės krizės. Kiek kitaip būtų, jeigu 2015 metų pabaigoje arba 2016 metais vėl pradėtų didėti gamtinių išteklių kainos. ▲

Lukas Grinius

VERSLO APLINKOS GERINIMAS BEI SMULKIOJO VERSLO PLĖTRA – EKONOMIKOS SĖKMĖS RECEPTAS

Palanki ekonominė aplinka bei tvarus ir atsakingas verslas – vienas esminių veiksmų leidžiantis plėtoti stipriam valstybės ūkiui. Geopolitinė padėtis, lėtėjanti ekonomika bei nauji iššūkiai verčia ieškoti atsakymų, kaip sukurti palankias galimybes, skatinti konkurencingą ir atsakingą verslą.

VALSTYBĖS PRIORITETAS VERSLO APLINKOS GERINIMAS

Neseniai ministrų kabinetas pritarė sąrašui, kuriuo siūloma Seimui į pavasario sesijos darbų programą įtraukti Vyriausybės pateiktus ir numatomus pateikti įstatymų ir nutarimų projektus, susijusius su verslo skatinimu. Šie projektai yra susiję su administracinės naštos ūkio subjektams mažinimu, supaprastinant kai kurių licencijų išdavimo tvarką, atsisakant perteklinių reikalavimų, taip pat ūkio subjektų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų konsolidavimu, statybą leidžiančių dokumentų išdavimo procedūrų supaprastinimu, statybos proceso dalyvių pareigų detalizavimu ir jų atsakomybės sugriežtinimu.

Nors dedama daug pastangų sukurti palankesnę aplinką verslui, vis dar trūksta smulkaus ir vidutinio verslo stimuliavimo. Smulkusis verslas yra ypač svarbus klestinčios valstybės pagrindas. Net 99 proc. Vakarų Europos įmonių yra mažos ir vidutinės, o tai leidžia kurti stipriam viduriniam visuomenės sluoksniui, kurio dažnai pasigendama Lietuvoje.

SMULKUS IR VIDUTINIS VERSLAS – STIPRIOS VALSTYBĖS EKONOMINIS PAMATAS

Kaip akcentuoja ekonomistas Edvardas Bartkus, smulkus ir vidutinis verslas turi esminį poveikį bendrai Lietuvos ekonomikos raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui. Smulkios ir vidutinės įmonės – dinamiškiausia ir nuolat besikeičianti įmonių grupė, vidurinė ūkio sandaros grandis. Didelės administracinės išlaidos bei sudėtinga įstatyminė bazė – veiksnys, kuris apsunkina smulkiojo verslo sukūrimą. Todėl svarbu sistemingai mažinti administracines išlaidas bei mokesčius pradedant verslą.

Kaip savo ataskaitose nurodo Europos Komisija, sudėtingos mokesčių sistemos apriboja įmonių konkurencingumą bei stabdo jų steigimąsi. *Popierizmo* mažinimas paskatintų darbo vietų kūrimą bei ištrauktų nemažą dalį pinigų iš šešėlinės eko-

” Didelės administracinės išlaidos bei sudėtinga įstatyminė bazė – veiksnys, kuris apsunkina smulkiojo verslo sukūrimą.

nomikos. Kaip matome iš apklausų, dalis žmonių verslu užsiima šešėlyje ir kaip pagrindinę to priežastį įvardina didelius mokesčius bei sunkią administracinę naštą. Leidimų išdavimo tvarka ir kitos biurokratinės kliūtys dažnai pristabdo kūrimąsi metams ar ilgiau (1 pav.). Tai dažnai verčia verslininkus atsisakyti savo verslo apskritai arba pereiti į šešėlį.

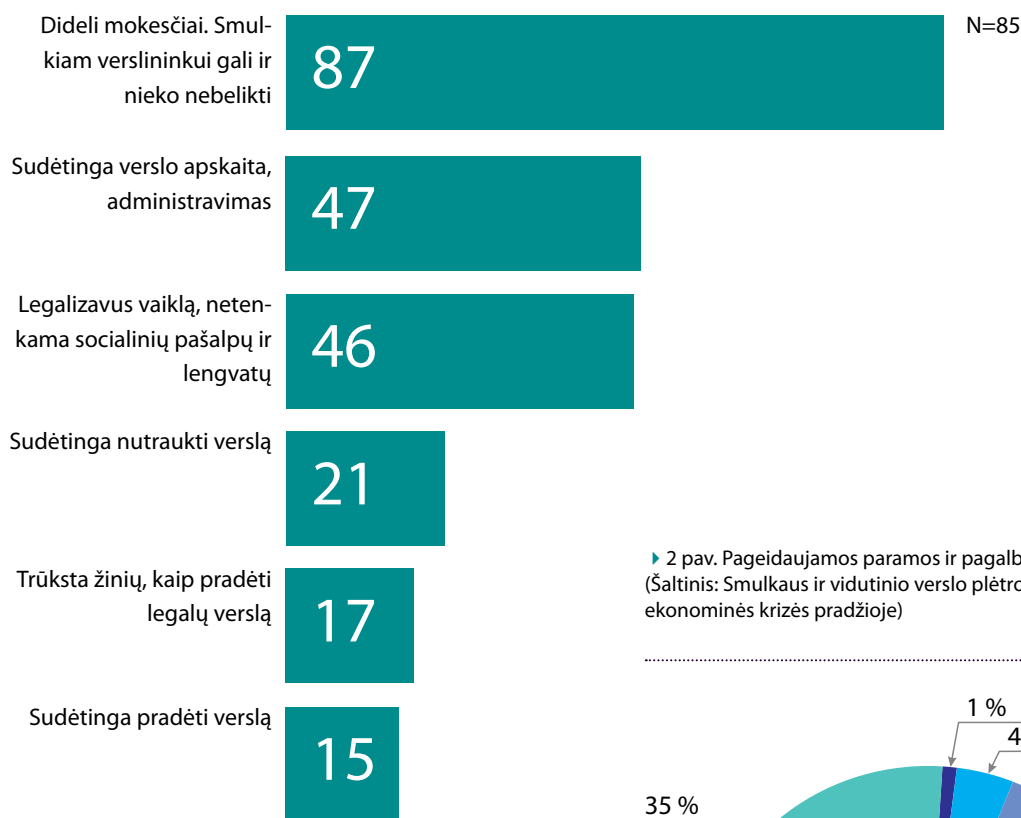
MOKESTINĖS LENGVATOS BEI SUPAPRASTINTA VERSLO PRADŽIA

Veiksnys, kurį ypač svarbu užtikrinti – supaprastinta verslo pradžia bei didesnės mokestinės lengvatos. Smulkaus ir vidutinio verslo prognozių studijoje galime pastebėti, jog mažas kapitalo poreikis, greita reakcija į rinkos pokyčius ir lankstumas taikantis prie jų, naujų rinkų ar nišų užpildymas, konkurencijos didelėms įmonėms sudarymas, didžiųjų įmonių aptarnavimas, naujų ir dažnai geresnės kokybės produktų, paslaugų, gamybos procesų sukūrimas, palanki šeimyninio verslo forma, efektyvi specialistų kvalifikacijos kėlimo galimybė – tai pagrindiniai pranašumai, atskleidžiantys smulkaus ir vidutinio verslo efektyvumą ir svarbą. Kaip matome iš verslininkų apklausos (2 pav.), mokestinės lengvatos bei administracinės naštos mažinimas sudaro 49 proc. visų pagalbos ir paramos krypčių poreikio. Taip pat svarbu užtikrinti pakankamą mokslo ir verslo bendradarbiavimą, palankią aplinką naujų mokslo slėnių plėtrai.

NUOLATINIS VERSLO APLINKOS GERINIMAS

Nors šios priemonės gana paprastos ir primityvios, jų įgyvendinimas vis dar nepakankamas – miestų centrinės dalis ir toliau užurpavusios stambios tinklinės įmonės, kurios nėra

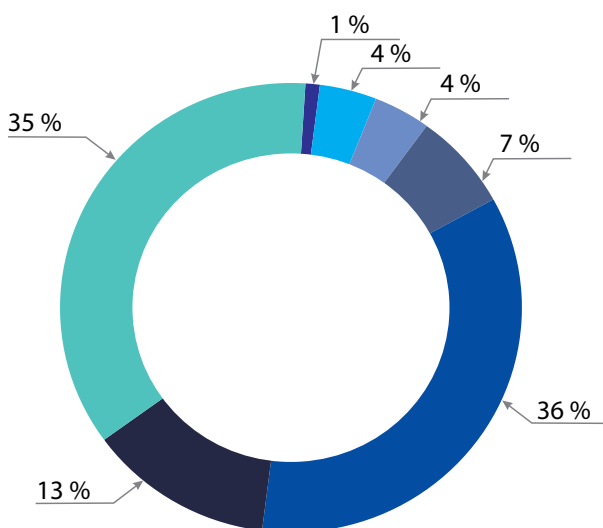
► 1 pav. Priežastys trukdančios legalizuoti verslą (Šaltinis: Ūkio ministerija)

„Smulkus ir vidutinis verslas kuria ne tik ekonominę naudą, bet ir sprendžia daugybę socialinių problemų, stiprina bendruomenės ir didina užimtumą.“

linkusios užleisti savo rinkos dalies smulkiesiems. Nors matome pokyčius, būtinas nuolatinis tolimesnis darbas. Dideli mokesčiai, apyvartinių lėšų stoka, nuolat kintantys įstatymai, korupcija valdžios institucijose bei didelė stambiųjų verslininkų konkurencija smulkiesiems verslininkams kelia ypatingai nepalankią aplinką plėtoti naują verslą. Kaip atskleidė smulkus ir vidutinio verslo plėtros prognozės tyrimas, smulkios ir vidutinės įmonės yra itin reikšminga šalies socialinė – ekonominė grupė, kurios dėka šalyje kuriamos darbo vietos, pridėtinė vertė, pritraukiamos investicijos, žmonės gali save įvairiapusiškai realizuoti, palaikomas kainų stabilumas, mokami mokesčiai valstybės ir savivaldybės biudžetams. Smulkus ir vidutinis verslas, nors ir neturi stambiesiems žaidėjams priskiriamų galimybių, kuria ne tik ekonominę naudą, bet ir sprendžia daugybę socialinių problemų, stiprina bendruomenės ir didina užimtumą. Valstybė stiprindama šį verslo segmentą ne tik prisideda prie ekonomikos skatinimo, bet ir sprendžia socialines problemas. ▲

► 2 pav. Pageidaujamos paramos ir pagalbos kryptys (Šaltinis: Smulkus ir vidutinio verslo plėtros prognozės Lietuvoje ekonominės krizės pradžioje)

- Subsidijuojamos mokymo ir konsultavimo paslaugos
- Nemokama verslo informacija
- Metodinė parama rengiant paraiškas paramai iš ES struktūrinių fondų gauti
- Parama naujų darbo vietų kūrimui
- Mokesčių lengvatos mažoms ir vidutinėms įmonėms
- Mokesčių administravimo supaprastinimas
- Valstybės garantijos paskoloms

Vilius Petkauskas

INTERVIU

ENERGETINĖS
„SALOS“ GALAS

Įsivedusios bendrą Europos valiutą Baltijos šalys ant laurų nemiega. Pasitikdami 2016-uosius galėsime sveikinti vieni kitus su nauju Lietuvos raidos etapu. Estija, Latvija ir Lietuva pasitraukia iš energetinės salos. Suskystintųjų gamtinių dujų terminalas, elektros jungtys su Švedija, Lenkija ir Suomija leis regionui tapti Europos Sąjungos (ES) energetikos rinkos dalimi.

▶ Romas Švedas

Apie energetinį saugumą žurnalui „Tribūna“ pasakojo Tarp-tautinių santykių ir politikos mokslų instituto lektorius ir energetikos ekspertas – Romas Švedas.

– Lietuvoje įgyvendinamas ne vienas energetinę nepriklausomybę garantuoti turintis projektas. Kai kurie jų jau įgyvendinti. Ar išskirtumėte svarbesnius projektus?

– Kai kalbama apie įvairius energetikos projektus, neretai suabsoliutiname vieną ar kitą projektą ir šiek tiek pasiklystame ginčuose, apsvaistymuose, apmąstymuose ir diskusijose. Neretai pametame pagrindinę kryptį. Kalbėdami apie skalūnų dujas, elektros jungtis, naujos atominės elektrinės statybas, ar suskystintųjų gamtinių dujų terminalą (SGD) turime omenyje projektus, kurie padės sustiprinti energetinį saugumą. Nere-

tai mes juos suabsoliutiname iki klausimo „būti ar nebūti“. Atitinkamai klausimas formuojamas taip: „jei vienas ar kitas projektas bus, tai Lietuvos energetinis saugumas bus užtikrintas, jei ne – nebus“.

Pagrindinis Lietuvos iššūkis yra energetinė priklausomybė nuo Rusijos Federacijos. Kadangi priklausomybė nuo Rusijos išteklių Lietuvai šiuo metu yra didžiausia energetinė problema. Lietuvai reikia šią priklausomybę panaikinti. Tą galime padaryti atskiromis priemonėmis. Elektros jungtys, dujos, galimos skalūninės dujos, nauja atominė elektrinė ar SGD yra priemonės, siekiant Lietuvos energetinio saugumo užtikrinimo. Saugumą garantuoja teisė pasirinkti. Atsiranda svertai deryboms, o tai yra priemonė, kurios Lietuva neturėjo.

– Pagrindinis ir ilgalaikis tikslas – SGD terminalas Klaipėdoje jau pradėjo veikti. Ko šiame sektoriuje galėtume laukti toliau?

– Iki SGD terminalo iškilimo buvome 100 proc. priklausomi nuo dujų importo iš Rusijos. Dabar situacija jau kitokia.

Dujų sektoriuje mes turime keletą galimų instrumentų Lietuvos energetiniam saugumui sustiprinti. Visų pirma yra SGD terminalas. Jis jau atnešė esminių pokyčių tiek Lietuvai, tiek ir regionui.

” Saugumą garantuoja teisė pasirinkti.

Faktas, kad SGD yra pagrindinė atspirtis ir šaltinis užtikrinant gamtinių dujų tiekimą į regioną. Ypač turint omenyje, kad iki šių metų pabaigos bus sustiprinta Klaipėdos-Šiaulių jungtis. Tai iš esmės yra Latvijos kryptis. Šiuo metu ji yra pati silpniausia. Įgyvendinus šiuos darbus, terminalas taps funkciškai regioninis.

► Chevron pasitraukimas sudavė smūgį šalies reputacijai

Antras dalykas, Lietuva vykdo projektą dėl dujų jungties su Lenkija. Projektas yra realus ir jį finansiškai remia ES. Planuojama, kad projektas turėtų atsirasti 2018-2019 metais. Tai yra dar viena alternatyva, sukursianti konkurenciją ir rinkos sąlygas regione. Baltijos šalių regiono dujų sektoriuje nėra konkurencijos. Atsiradus šiai jungčiai atsirastų galimybė dujų tiekimui iš Lenkijos.

Lenkija taip pat stato gana didelių pajėgumų SGD terminalą. Ten žadama išgauti ir skalūnines dujas. Galų gale, per Lenkiją Lietuva galėtų pasiekti Ukrainą ir tokiu būdu nugabenti dujas ten. Fiziškai nebūtina nugabenti dujų į Ukrainą, galima jomis apsikeisti (aut past. *swap*). Šis faktorius yra labai svarbus. Šie du dalykai jau yra. Terminalas jau pradėjo dirbti, o jungtis su Lenkija yra įgyvendinama.

Dar reiktų pabrėžti, kad smarkiai plečiasi suskystintųjų dujų panaudojimo galimybės. Suskystintosios dujos jau yra pradėtos naudoti traukinių lokomotyvų varymui, sunkiasvoriam

transportui. Būtent suskystintame pavidale. Lietuvoje pradedamas projektas, kurį įvykdžius, suskystintosios dujos būtų gabenamos į Druskininkus, kurie neturi tiesioginio dujotiekio su mūsų centrine sistema. Taip būtų užtikrinamas gamtinių dujų tiekimas Druskininkams mažesne kaina.

– Prieš porą metų daug kalbėta apie skalūninių dujų gavybos perspektyvas Lietuvoje. Tačiau iš projekto pasitraukus JAV bendrovei „Chevron“ kalbos nutilo. Ar ši idėja jau praradusi aktualumą?

– Pradėti reiktų nuo to, kad skalūnines dujas yra dar viena priemonė užtikrinant Lietuvos energetinį saugumą. Be to, tai dar ir pajamų šaltinis. Iš kitos pusės keliamas klausimas, kiek tai yra žalinga aplinkai.

Tačiau reiktų vertinti ir Lietuvos valstybės bei Vyriausybės elgesį. Atrodo, jau esame įpratę elgtis neadekvačiai tarptautiniams standartams. Tai reiškia, kad mes pasikviečiame strateginį investuotoją, pasakome, kad tikrai įgyvendinsime projektą ir nutinka taip, kad dėl vidinių priežasčių tie projektai sustoja. Tokio masto kompanijos kaip „Chevron“ yra priverstos palikti Lietuvą. Tai nėra vienetinis atvejis. Analogišką situaciją turėjome ir su atominė elektrine.

Paskelbėme, kad ją statysime, patvirtinome tai energetikos strategijoje, priėmėme atominės energetikos įstatymą. Pasi-

” Tai reiškia, kad mes pasikviečiame strateginį investuotoją, pasakome, kad tikrai įgyvendinsime projektą ir nutinka taip, kad dėl vidinių priežasčių tie projektai sustoja. Tokio masto kompanijos kaip „Chevron“ yra priverstos palikti Lietuvą.

► Jean Claude Juncker yra bendros energetikos rinkos šalininkas

kvietėme latvius ir estus, gavome ES pritarimą, pasikvietėme „Hitachi“ ir apsigalvojome.

Neįvyko juk Lietuvoje žemės drebėjimas ar cunamis, kaip Fukušimos tragedijos atveju. Tai paradoksalu ir kurioziška. Japonams dalyvauti projekte tai nesutrukdė, o mes apsigalvojome. Tai yra labai blogas elgesys. Tokie veiksmai daro finansiškai neišmatuojamą žalą valstybės patikimumo įvaizdžiui. Reputacija yra labai svarbi. Kuomet norėsime pasikviesti investuotojų į kitus sektorius, galime turėti problemų dėl turimo įvaizdžio.

Vis dėlto manyčiau, kad būtų logiška, bent jau išvalgyti, kurie ištekliai yra, ir po to priimti atitinkamus sprendimus.

– ES ir Lietuvos pareigūnai vis garsiau kalba apie skalūninių dujų importą iš Jungtinių Valstijų. Ar tai realu?

– Taip, tai yra rimtai svarstoma. Dėl didžiulės paklausos, dujų kaina JAV yra smarkiai kritusi. Tačiau Vašingtonas gana griežtai reglamentuoja gamtinių dujų eksportą. Matau dvi galimybes.

Pirma, JAV ir ES sudaro sutartį ir tokiu būdu atveriamas kelias gamtinių dujų eksportui. Kita alternatyva – JAV priima vienašališką sprendimą iš savo pusės, sutikdama eksportuoti savo gamtinius išteklius. Pavyzdžiui, numatoma dujas parduoti NATO partnerėms ir ES šalims.

Kadangi galimybės eksportuoti skalūnines dujas iš JAV darbotvarkėje yra jau keletą metų, tikėtina, kad tai tik laiko klausimas. Nebekeliamas klausimas „ar“, manau, daugiau aiškinamasi, kokia teisine forma toks procesas būtų reglamentuotas.

Kalbant apie iškastinį kurą galima paminėti naftos kainas. Naftos kainos smarkiai krito. Galima spėlioti, dėl ko jos krito, tačiau neišvengiamai galime padaryti prielaidą, darydami sąsają su įvykiais Rusijos-Ukrainos konflikto kontekste. Šiame kontekste visi vartotojai laimi, nes benzino kaina krito. Be jokios abejonės žema naftos kaina padarė įtaką ir kitoms kuro rūšims. Neretai gamtinių dujų ir kitų šaltinių kaina yra susiejiama su naftos kaina.

– Kitas etapas – elektros jungtys su Europa. Kokią situaciją matome šiame energetikos sektoriuje?

– Pagrindinės ir svarbiausios mūsų jungtys – su Švedija ir pirmoji dalis su Lenkija. Viskas vyksta pagal planą, yra pranešimų, kad iš Švedijos pusės parengiamieji darbai jau artėja į pabaigą. Abi jungtys turėtų startuoti ir būti testuojamos iki šių metų pabaigos.

Lenkijos ir Šiaurės šalių kryptys yra labai svarbūs alternatyvūs elektros energijos tiekimo šaltiniai. Lietuvoje elektrą gaminame iš dujų. Todėl galimybė importuoti elektrą sukuria konkurencinę aplinką.

Reikėtų paminėti, kad Estija yra nutiesusi jungtį su Suomija. Taip pat statoma dar viena, dvigubai galingesnė, jungtis. Kadangi Baltijos šalys yra mažos, visos trys jungtys su Lenkija, Švedija ir Suomija tikrai sudarys Baltijos šalims pakankamas alternatyvas apsirūpinti elektros energija. Papildomai yra stiprinami ir vidiniai elektros tinklai. Silpnoji grandis buvo Latvija ir ten elektros tinklai taip pat yra stiprinami.

Prieš kelis metus nuskambėjo frazė, kad trys Baltijos šalys yra Europos Sąjungos energetinė sala. Su ES neturėjome jokių jungčių – nei elektros, nei dujų srityje. Tuomet buvo patvirtintas Baltijos energetikos rinkos jungčių planas. Jo laikantis buvo įgyvendinami atitinkami projektai, tai yra elektros jungtys, dujų jungtys.

Dabar matome, kad rezultatas yra ir trys šalys nebėra izoliuotos. Dujų sektoriuje jau nebebus įmanoma manipuluoti Baltijos šalimis. Jau turime SGD terminalą, kurio intensyviausi pajėgumai beveik atitinka metinį Baltijos šalių metinį poreikį, turėsime jungtį su Lenkija

Šių metų pabaigoje įvyks esminis kokybinis lūžis, nes Lietuva sukurs alternatyvius tiek dujų, tiek elektros tiekimo šaltinius ir integruosis į Europos ir Šiaurės šalių rinkas. Tokiu būdu bus sukuriamas konkurencija rinkoje. Lietuva, kartu su Latvija ir Estija, tampa regionu, kuris yra integruojamas į ES energetikos rinką.

Dabar matome, kad rezultatas yra ir trys šalys nebėra izoliuotos.

– Gal energetikos srityje galima tikėtis didesnio bendradarbiavimo tarp Europos Sąjungos šalių?

– ES yra užsibrėžusi tikslą sukurti labai stiprią vidaus energetikos rinką, kur elektros energijos ir dujų perdavimo taisyklės būtų reglamentuojamos vienodai. Maža to, EK prezidentas Jean Claude Juncker turi ambiciją sukurti ES energetikos sąjungą.

Energetika viena nedaugelio sričių, kur ES taisyklės galiojo ne taip intensyviai, lyginant su kitomis ES ūkio šakomis. Taip buvo todėl, kad energetika buvo natūrali monopolija. Tokia situacija riboja manevrų galimybes. Dabar technologijos tiek pažengė, kad monopolijos iš esmės nebėra.

Neseniai buvo paskelbta strategija, kaip bus einama sąjungos link. Politiškai tai yra stiprus sprendimas, nes didžiosios ES narės nėra suinteresuotos viršnacionaline politika energetikos srityje ir nori pačios pasirinkti pirminius energijos šaltinius.

Bendros ES energetikos rinkos tikslas yra integracija. Kuo ji bus labiau integruota tuo ji – stipresnė. Kuo rinka stipresnė viduje, tuo ji stipresnė ir į išorę.

– Tačiau bandymų formuoti bendrą rinką buvo ir anksčiau. Valsybės neretai trūkdavo argumentų, kodėl šios turėtų kooperuotis. Kodėl dabar situacija turėtų būti kitokia?

– Čia veikia ekonominis argumentas. Daugiau perkantis pirkejas gauna žemesnę kainą. Kitas – politinis rodiklis. Galingesnės šalys turi daugiau galimybių prieiti prie tiekėjų ir tikėtis palankesnių sąlygų. O mažesniems visada sunkiau. Tai labai gerai matėsi, kai reikėdavo kalbėti su Rusija.

” Bendros ES energetikos rinkos tikslas yra integracija. Kuo ji bus labiau integruota tuo ji – stipresnė. Kuo rinka stipresnė viduje, tuo ji stipresnė ir į išorę.

Tačiau padėtis pasikeitė. Kadangi Rusija elgiasi grėsmingai – sutelkia ES. Šiame kontekste didžiosios šalys pripažįsta, kad reikia papildomų pastangų ir instrumentų energijos tiekimo ES užtikrinimui.

Galima įžvelgti paralelę su euru. Žengus vieną žingsnį, ES reikėjo eiti toliau, tam, kad euras, kaip valiuta, veiktų. Energetikoje tas pats – žengus vieną žingsnį, turi žengti ir kitą žingsnį.

Žinoma, diskusijų išvengti nepavyks – pagal Lisabonos sutartį visos šalys narės turi pačios spręsti dėl pirminio energijos šaltinio balanso. Tačiau einama vieningos rinkos link. Komisija turi ambicijų, ji kelia klausimus, o rezultatus parodys laikas. Nujaučiu, kad gilesnės integracijos didžiosioms šalims išvengti nepavyks. ▲

Simonas Klimanskis

STRINGANTIS VISAGINO ATOMINĖS ELEKTRINĖS PROJEKTAS – KLYSTKELIAI TARP RINKĖJŲ IR EKSPERTŲ NUOMONĖS

Neseniai Lietuva minėjo nepriklausomybės atkūrimo 25-metį. Per šiuos metus mūsų šalis tapo stipresnė ir saugesnė, nes sugebėjo priimti saugumui ir žmonių gerovei svarbius sprendimus ir juos įgyvendinti. Tarp jų ir užbaigti energetikos projektai, kurie buvo sėkmingai įgyvendinti kelių vyriausybių. Tai rodo, jog politikų kartos subrendo, nes po rinkimų susiformavusi nauja valdančioji dauguma, sugebėjo užbaigti ankstesnių valdančiųjų pradėtus darbus.

Jeigu tokiu nuoseklumu galima pasidžiaugti įgyvendinant strateginius projektus tokius kaip Klaipėdos suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalas, elektros jungtis su Švedija ir Lenkija, leidžiančius išsivaduoti iš energetinės izoliacijos, klausimas, kodėl to pasigendama įgyvendinant Visagino atominės elektrinės (VAE) projektą. Ar galima tikėtis proveržio šiuo klausimu? Pirmiausia atsakant į šiuos klausimus reikėtų aptarti VAE reikšmę šalies energetiniam saugumui ir esamą situaciją, susijusią su šiuo projektu.

VAE GALĖTŲ GARANTUOTI VISIŠKĄ TIEKIMO SAUGUMĄ

2009 m. gruodžio 31 d. uždarius Ignalinos atominę elektrinę, kuri pagamindavo apie 70,2 proc. visos šalyje gaminamos elektros energijos, o likusi dalis buvo eksportuojama, situacija pasikeitė iš esmės. Nuo 2010 m. Lietuva daugiau kaip 60 proc. visos suvartojamos elektros energijos importuoja.

Todėl siekama spęsti energetinės priklausomybės problemą, visiškai eliminuoti galimą tiekimo sutrikimų riziką, Lietuva kartu su Latvija ir Estija siekė pasistatyti naują regioninę atominę elektrinę. Šis projektas motyvuojamas siekiu užtikrinti energetinį saugumą ir patenkinti ateities elektros energijos poreikius ir pašalinti trūkumą, atsiradusį dėl senų elektrinių uždarymo Baltijos jūros regione. Tam reikia nuosavų gamybos pajėgumų ir tiekimo alternatyvų.

Akivaizdu, kad naujoji VAE, kurios galia būtų 1350 MWh ir kuri per metus pagamintų apie 10,5 TWh elektros energijos (maždaug tiek, kiek Lietuva vidutiniškai suvartoja per metus), visiškai užtikrintų tiekimo saugumą. Nors VAE kardinaliai keistų situaciją Lietuvos elektros energijos rinkoje, ji neišstumtų kitų energijos gamybos rūšių – elektros energijos importuotojų, šiluminių elektrinių, atsinaujinančios energetikos vystytųjų, nes tai yra regioninis projektas, t. y. jėgainės pajėgumai būtų pa-

skirstyti visoms trimis projekte dalyvauti ketinančioms Baltijos šalims, proporcingai joms teksiančiam VAE akcijų skaičiui. Lietuvos dalis yra 38 proc. Todėl energijos šaltiniai būtų diversifikuoti. Tai yra esminė energetinio saugumo užtikrinimo sąlyga.

Atominė elektrinė būtų viena iš bazinės elektros energijos gamybos alternatyvų kartu su dujomis kūrenamomis šiluminėmis elektrinėmis. Tai - švariausias pasirinkimas, nes aplinka nebūtų teršiama CO₂ emisija. Atsinaujinantys energijos ištekliai negali užtikrinti stabilios bazinės energijos gamybos dėl savo nepastovumo. Bazinės energijos gamintojas turi pajėgti tiekti energiją nuolat. Kitaip tariant, toks gamintojas užtikrina, kad sistemoje visada būtų elektros energijos netrikdomam šalies ūkio poreikių užtikrinimui.

Nors VAE kardinaliai keistų situaciją Lietuvos elektros energijos rinkoje, ji neišstumtų kitų energijos gamybos rūšių.

Tačiau energetinis saugumas nėra vien tiekimo saugumas, bet ir konkurencingumas, t. y. kokia bus elektros energijos, kurią gamintų VAE, savikaina. Šiuo klausimu būta įvairiausių nuomonių, pavyzdžiui, kad savikaina įvertinus elektrinės statybos išlaidas, paskolos palūkanas, skolos refinansavimo išlaidas, einamuosius kaštus, išlaidas draudimui ir atliekų tvarkymui gali siekti iki 9 euro ct/kWh. Tai veikia yra pesimistiniai skaičiavimai, nes XV Vyriausybės atnaujintame VAE projekte numatyta, kad savikaina galėtų būti 0,6 euro ct/kWh mažesnė nei ankstesniajame projekte ir siekti 5,6 euro ct/kWh. Turint omeny, kad galutinio sprendimo dėl šio projekto nėra, tobulinant projektą, pasidalinant riziką savikaina galbūt dar gali keistis.

KOJĄ PAKIŠO RINKIMINIAI CIKLAI

Ankstesnės Vyriausybės ryžtas įgyvendinti VAE projektą rodė, kad prioritetas buvo teikiamas energetiniam saugumui, o ne konkurencingumui. Tačiau, kaip minėta, tai yra ilgalaikis projektas, įgyvendinamas ne per vieną valdžios kadenciją. Todėl labai svarbu, kad keičiantis valdančiajai daugumai būtų išlaikytas įgyvendinimo tęstinumas. Deja, tam koją pakišo rinkiminiai ciklai. Po 2012 m. Seimo rinkimų XV Vyriausybė ėmėsi peržiūrėti Nacionalinę energetinės nepriklausomybės strategiją ir joje

numatytus prioritetus, t. y. VAE statybą. Šiam projektui tuometinė opozicija – dabartinė valdančioji dauguma nebuvo linkusi pritarti. Be to šių partijų dėka buvo surengtas konsultacinis referendumas dėl projekto, ir jo rezultatai yra neigiami.

Iš esmės visos diskusijos dėl projekto reikalingumo, vedusios link referendumo, buvo susijusios su galima VAE gaminamos elektros energijos savikaina ir statybos kaina. Reikia pripažinti, kad šiuo klausimu viešojoje erdvėje buvo manipuliuojama, netrūko lobistinių grupių propagandos, siekiant paveikti visuomenės nuomonę.

Atsižvelgusi į šio referendumo rezultatus, XVI Vyriausybė buvo sudariusi darbo grupę dėl tolesnio energetikos plėtojimo, kuri savo išvadose siūlo eiti panašiu keliu kaip kad buvo numachi XV Vyriausybė, tik patobulinti VAE projektą. Tai ir buvo atlikta – pavyko sumažinti elektros energijos savikainą nuo 6,2 iki 5,6 euro ct/kWh (nuo 21,5 iki 19,5 ct/kWh). Bet, lyginant su dabartine rinkos kaina, ji kol kas šiek tiek aukštesnė.

Pati projekto kaina išliko ta pati – apie 5 mlrd. Eur. Lietuvos investicijų dalis atitiktų turimų akcijų dalį, t. y. 38 proc. ir siektų apie 1,9 mlrd. Eur. Ankstesniame projekte buvo numatoma, kad 45 proc. šios sumos, t. y. 0,86 mlrd. Eur, būtų skolinamasi Japonijos eksporto rėmimo agentūrose, o likusi dalis – maždaug 1,04 mlrd. Eur – būtų finansuojama iš nuosavo VAE kapitalo. Patobulinus projektą teigiama, jog procentinę Lietuvos indėlio į projektą paskola finansuojamą dalį pavyko padidinti nuo 0,86 iki 1,3 mlrd. Eur, taip pat Latvijos – nuo 0,43 iki 0,67 mlrd. Eur, Estijos nuo 0,49 iki 0,75 mlrd. Eur. VAE nuosavo kapitalo dalis sumažėjo nuo 1,04 iki 0,6 mlrd. Eur. Paskolos palūkanos sumažėjo nuo 5,63 iki 4,3 proc. Skolinamasi būtų 24 metams. Tačiau pažymima, kad realios palūkanos paaiškėtų tuomet, kai būtų imama paskola. Tai priklauso nuo regiono ekonominės ir vyriausybių vykdomos ekonominės politikos, todėl, labai svarbu užtikrinti tvarų ekonomikos augimą, nes projektas yra ilgalaikis, didelės investicijos ir rizikos ir būtinos tam tikros garantijos.

► Lietuvos-Lenkijos elektros perdavimo linija

Be to, kalbant apie Lietuvos kapitalo indėlį į VAE statybą, atkreiptinas dėmesys, kad kasmet Lietuva išleidžia apie 0,5 mlrd. Eur importuojamai elektros energijai ir gamtinėms dujoms, kurios reikalingos jai gaminti ir taip remia importuotojų ekonomiką, daugiausia Rusijos – mažiau nei galimas Lietuvos indėlis, t. y. 0,6 mlrd. Eur, bet tai irgi dideli pinigai. Jeigu atominė elektrinė būtų pastatyta, šios lėšos liktų Lietuvoje ir būtų įliejamos į šalies ekonomiką.

► 2008-2012 m. Seimo opozicinių partijų dėka buvo surengtas referendumas dėl atominės elektrinės statybos

PROVERŽIO TIKĖTIS NEVERTA

Kitaip tariant, Vyriausybė įstūmė save į konsultacinio referendumo aklovietę ir yra priversta spręsti galvosūkį, kaip atsižvelgti į VAE palankias darbo grupės, švedų ekspertų išvadas, priimti sprendimą ir kaip tuo pačiu nenuvilti rinkėjų, referendumu metu nepritarusių naujos atominės elektrinės statybai. Todėl, kalbant apie VAE projekto perspektyvą, didesnių strateginių žingsnių, turint omeny sudėtingą valdančiosios koalicijos sudėtį, tikėtis neverta. Tiesa, minint Lietuvos narys-

Taigi, iš esmės visi šie patobulinimai yra mažesnis regioninių partnerių kapitalo indėlis, nes strateginis investuotojas „Hitachi“ sutiko atiduoti savo paskolos dalį, kuri proporcingai paskirstyta partneriams, taip pat mažesnė skolinimosi kaina ir sumažėjusi gaminamos elektros savikaina. Tačiau, nors ir turint geresnes sąlygas, principinis sprendimas dėl VAE projekto nebuvo priimtas. Buvo teigiama, kad Vyriausybė lauks Švedijos ekspertų studijos dėl Baltijos šalių sinchronizavimo su kontinentiniais Europos tinklais išvadų. Šios studijos rezultatai rodo, jog sinchronizacija galima keliais būdais. Pirmas – per Kaliningrado srities ir Lenkijos elektros jungtį. Tačiau tai rizikinga, nes projekto sinchronizacijos įgyvendinimas priklausytų nuo Rusijos. Antras – per antrąją Lietuvos-Lenkijos jungtį „LitPol Link 2“. Sinchronizacija yra grynai techninis sprendimas, suteikiantis nepriklausomybę nuo Rusijos valdomos IPS/UPS energetinės sistemos. O tai reiškia ir patikimą tiekimą. Tačiau tam, kad šis sprendimas sukurtų pridėtinę vertę, regione būtini generaciniai pajėgumai, kurių gaminama elektros energija būtų transportuojama tomis jungtimis. Tokius pajėgumus galėtų sukurti VAE.

Tačiau visgi principinio politinio sprendimo priimti nesiryžta nuo pat kadencijos pradžios. Buvo blaškomasi: dalis valdančiųjų sako, kad reikia paisyti konsultacinio referendumo rezultatų, tuo tarpu Premjeras Algirdas Butkevičius teigia, kad dar laukiama Latvijos ir Estijos nuomonės, rimtesnių įsipareigojimų. Bet strateginės vizijos neturėjimas ir didesnės atsakomybės bei lyderystės vengimas vargu ar paskatins regioninius partnerius ir investuotojus tikėti Lietuvos ketinimų įgyvendinti VAE projektą rimtumu ir patiems įsipareigoti. Visa tai priklauso nuo politinės valios ir gebėjimų to imtis. Jei Vyriausybė sugebėtų apsispręsti, pateiktų visuomenei pagrįstą sprendimą ir imtųsi iniciatyvos pradėti jį įgyvendinti, regioniniai partneriai, pamatę, kad projektas reikšmingai juda, prisijungtų. Deja, tokios politinės valios ir gebėjimų nematyti.

„Tikėtis postūmio dėl VAE projekto iš šios Vyriausybės neverta ir, ko gero, jo nebus.“

tės NATO 10-metį parlamentinės partijos pasirašė susitarimą dėl 2014–2020 metų užsienio, saugumo ir gynybos politinių strateginių gairių, kuriuo be kita ko įsipareigojo „kiek įmanoma sparčiau“ įgyvendinti VAE projektą „pagal su partneriais patobulintas finansavimo ir dalyvavimo projekte sąlygas, siekiant išplėtoti autonomiškus bazinio konkurencingo elektros energijos generavimo pajėgumus“. Bet tai, kas pasirašyta, turi būti vykdoma. Yra ketinimai kartu su latviais, estais ir „Hitachi“ kurti tarpinę VAE projekto įmonę, kuri atliktų visus reikiamus skaičiavimus, apibrėžtų projekto vystymo kryptis. Manytina, kad ties tuo ir bus apsiribota, nes derybos ir visas procesas vyksta lėtai.

Be abejo, VAE užtikrintų šalies energetinį saugumą, atvertų galimybę visiškai tiekimo kontrolei, gamintų elektros energiją už stabilią kainą, nes gamyba nepriklauso nuo gamtinių sąlygų, branduolinis kuras savikainai turi mažai įtakos – sudaro tik apie 16 proc., kai tuo tarpu gamtinės dujos – apie 67 proc. Aišku, projektą dar galima tobulinti, bet pati Vyriausybė tam turi turėti politinės valios ir ryžto rimtai imtis šio projekto. Tačiau aiškesnių sprendimų priimta nebus iki pat kadencijos pabaigos 2016 m. Tiesiog per likusį laikotarpį bus svarstoma kaip iki šiol, sprendimą vis atidėliojant. Pirmiausia dėl to, kad politiniame cikle svarbiausi yra pirmieji dveji metai – per juos padaryta nemažai svarbių darbų: sėkmingai įvestas euras, pastatytas Klaipėdos SGD terminalas, tęsiami elektros ir dujų jungčių projektai. O vėliau prasideda rinkiminis laikotarpis, politikai, siekdami perrinkimo pradeda vis daugiau dėmesio skirti rinkėjams. Visai neseniai įvyko savivaldos rinkimai, o 2016 m. vyks Seimo rinkimai. Taigi, tikėtis postūmio dėl VAE projekto iš šios Vyriausybės neverta ir, ko gero, jo nebus. ▲

Deividas Brijūnas

APIE SKALŪNŲ DUJAS: SKEPTIKAI, JŲ TEIGINIAI IR KADA LIETUVA NUSTOS BIJOTI CHEVRONO?

Visai neseniai Lietuva įgyvendino dar vieną energetinę nepriklausomybę garantuojantį projektą – pastatė suskystintų dujų terminalą, tačiau nežinioje lieka dar keletas nacionaliniu mastu svarbių energetinių projektų (tokių kaip Visagino atominė elektrinė ir skalūnų dujų gavyba). Skalūnų dujų klausimas buvo ypač aktualus Lietuvoje 2012–2013 metais, kai viena stambiausių angliavandenilių gavybos kompanijų pasaulyje „Chevron“ ketino dalyvauti konkurse dėl gamtinių dujų skalūnuose žvalgymo teisių. Kaip ir daugelis nacionaliniu mastu reikšmingų projektų, šis šalies visuomenėje buvo sutinktas nevienareikšmiškai. Tačiau bendrovei pasitraukus iš konkurso, nutilo skalūnų dujų skeptikų pareiškimai bei protestai. Šio energetinio projekto likimas dar nėra aiškus ir likę neatsakyti klausimai gali vėl kelti nepagrįstas dalies visuomenės abejones.

Skalūnų dujos ir jų išgavimo metodai tikrai nėra jokia naujiena, nors medijose sparčiai išgarsėjo tik praėjusiame dešimtmetyje. Kaip išteklis, skalūnai buvo žinomi jau XIX amžiuje, o vienas populiariausių jo išgavimo metodų – horizontalus ardymas – buvo naudojamas dar XX a. 4-ajame dešimtmetyje Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV). Ši technologija pradėta plačiai taikyti naftos gavyboje, o jos panaudojimas skalūnams

dar ilgai buvo finansiškai neatsiperkanti opcija. Tačiau naujos tendencijos pasaulinėje energetikos resursų rinkoje bei naudojamų gavybos metodų tobulėjimas lėmė, kad angliavandenilių išgavimas iš skalūnų gali būti finansiškai naudingas ir tapti kai kurių valstybių energetinio saugumo garantu bei ekonominiu varikliu. Vienas iš tokių pavyzdžių yra JAV.

► Skalūno uoliena

„Naujos tendencijos pasaulinėje energetikos resursų rinkoje bei naudojamų gavybos metodų tobulėjimas lėmė, kad angliavandenilių išgavimas iš skalūnų gali būti finansiškai naudingas ir tapti kai kurių valstybių energetinio saugumo garantu bei ekonominiu varikliu.

Šioje valstybėje 2010 m. skalūnų dujų išgavimas siekė apie 20 procentų visų gamtinių dujų. Prognozuojama, jog jų dalis 2035 m. sieks net 46 procentus. Tokios tendencijos lems tai, kad JAV iš dujų importuotojos, jau 2018-2019 m. gali tapti eksportuotoja. Šie rodikliai ne tik naudingi JAV, bet ir visai ES bei Lietuvai, kuri yra priklausoma nuo Rusijos Gazprom dikta-to dujų rinkoje. Tačiau yra ne tik optimistinių prognozių, ne-apsieinama ir be kritikos.

Vienas iš esminių kritikos argumentų yra aplinkosaugos pro-blemos bei iššūkiai, susiję su skalūnų dujų gavyba – hidrauli-niu ardymu. Pasirodė nemažai informacijos, jog regionuose, kuriuose išgaunama skalūnų dujų, taikant hidraulinio ardymo metodą užteršiamas geriamasis vanduo, sudarkomas krašto-vaizdis, sunaikinama augmenija ir įvyksta kiti neigiami aplin-kos pokyčiai. Žinoma, tokie teiginiai dažnai pasirodydavo iš piršto laužti arba užsakyti konkuruojančių naftos ir dujų kom-panijų, kurios netaiko hidraulinio ardymo išgavimo metodų.

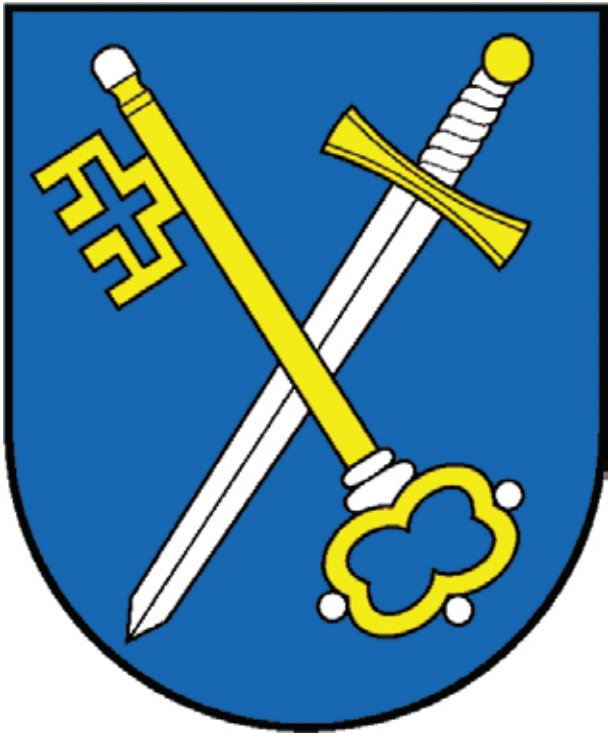
Europos Komisijos 2012 m. paskelbtoje studijoje „Rizikos veiksmų aplinkos ir žmonių sveikatos srityje, kylančių iš an-

gliavandenilių gavybos, taikant hidraulinį ardymą Europoje“ pateikta įprastos ir skalūnų angliavandenilių gavybos lygi-namoji analizė. Studijoje teigiama, kad išgaunant dujas iš skalūnų reikalinga daugiau gręžinių. Tačiau taikant naujesnį gręžimo būdą, kurį naudojant galima skverbtis į įvairias puses iš vieno taško (angliškai vadinamas *multi-well*), toks įrenginys pasiekia net 240 hektarų teritoriją. Tai reiškia, kad būtinas grę-žinių kiekis gali būti ženkliai sumažintas.

Taip pat hidraulinio ardymo atveju reikalingas kur kas didesnis kiekis vandens bei kitų išteklių, tai lemia ir didesnį krovinių automobilių judėjimą bei finansinius kaštus, lyginant su įpras-tais gręžiniais. Gavyboje naudojamas skystis, kuris apipintas daugeliu mitų, naudojamas toks pats, koks ir įprastuose grę-žiniuose, tačiau hidraulinio ardymo platformose jo sunaudoja-ma daugiau. Minėto leidinio autoriai taip pat įvertina ir galimos grėsmės aplinkai bei žmonių sveikatai mastą ir tikimybę.

Ekologinės avarijos atveju, gruntinio vandens užteršimas būtų didelis ir prireiktų daug laiko padėčiai atitaisyti, tačiau svarbu paminėti, kad daugelyje pramonės, energetikos bei naudingųjų iškasenų sektorių yra nemažai rizikos veiksnių bei galimos jų pasekmės taip pat ekologiniu atžvilgiu katastro-fiškos. Taigi, skalūnų gavyba hidraulinio ardymu nėra kažkuo išskirtinė veikla, jei vertinsime poveikio aplinkai aspektu.

JAV Pensilvanijos ir Teksaso valstijose pasitaikė konkrečių atvejų, kai greta gręžinių esančiose vietovėse geriamajame vandenyje buvo aptikta metano ir tai lėmė didelį visuome-nės pasipiktinimą ir sustiprino žaliųjų judėjimą dėl skalūnų

► Žygaičių gyventojai nenorėjo „Chevron“ kaimynystės

dujų gavybos ir hidraulinio ardymo išgavimo metodo taikymo draudimo. Tačiau JAV Nacionalinės mokslo akademijos tyrimas parodė, jog tokį užteršimą lėmė ne pats taikomas gavybos metodas, o tiesiog nepakankamai kokybiškai įrengti gręžiniai, pro kuriuos įvyko nutekėjimas (nepakankamai geras cemento mišinys skirtas užbetonuoti gręžinio šulinio sienas bei nesandarūs grąžto korpusai). Taigi, minėtas tyrimas iš esmės paneigė iki šiol kilusias sąmokslų teorijas, kad būtent hidraulinis ardymas kelia pavojų aplinkai ir sveikatai, žalą lėmė tiesiog prasti inžineriniai sprendimai. Vertinant visa tai, iš esmės yra svarbu griežtai reguliuoti ir reglamentuoti ne tik skalūnų dujų, bet ir apskritai angliavandenilių gavybos reikalavimus, siekiant užtikrinti, kad nepasitaikytų neigiamo poveikio aplinkai ir visuomenės sveikatai atvejų.

„Tyrimas iš esmės paneigė iki šiol kilusias sąmokslų teorijas, kad būtent hidraulinis ardymas kelia pavojų aplinkai ir sveikatai, žalą lėmė tiesiog prasti inžineriniai sprendimai.“

Lietuvoje skalūnų dujų žvalgyboje ketino dalyvauti viena iš stambiausių angliavandenilių gavybos kompanijų „Chevron“. Tačiau dėl kilusio vietinių gyventojų ir žaliųjų protestų bei spaudimo valdžios institucijoms imta keisti mokestinius ir techninius teisės aktus, dėl kurių potencialiam investuotojui tampa nebeaišku, ar atsipirks projektas. Todėl bendrovė „Chevron“ paskelbė pasitraukianti iš žvalgybos Lietuvoje konkursa. Tačiau „Minijos nafta“ jau 2012 m. pradėjo skalūnų dujų

ir naftos žvalgybą, išgręžė pirmuosius gręžinius. Buvusio Geologijos tarnybos vadovo J. Mockevičiaus nuomone, įmanoma ir tai, jog skalūnų dujų Lietuvoje gali ir nebūti. Taigi, reali skalūnų angliavandenilių padėtis mūsų šalies gelmėse nėra aiški ir tik privačių kompanijų žvalgyba tai galėtų nustatyti.

Kitas vertas dėmesio atvejis yra skeptikų vykdytos protesto akcijos. Visų pirma, didžiausias jų priešas pramintas net „bubu“ bei „Lietuvos gamtos teršėju“ – tai kompanija „Chevron“, tačiau apie kitą skalūnų dujų žvalgybos dalyvę „Minijos naftą“ pamiršta. Praūžusi „Žygaičiai ir co.“ akcija tikslingai nusitaikė į vieną finansiškai pajėgią ir galinčią eksploatuoti turimus išteklius gelmėse kompaniją. Netikėtai protestuotojai sugebėjo parengti brangiai kainuojančias reklamas stenduose. Tik kažkodėl užmiršo protestuoti ir prieš kitus energetinius projektus, kurie kelia net didesnę grėsmę. Viena iš tokių pavyzdžių – Baltijos atominė elektrinė Kaliningrade, kurios likimas tuomet dar nebuvo aiškus. Tik laimei, dėl techninių kliūčių projektas žlugo. Užmiršta buvo ir ilgai funkcionuojanti Rusijos D-6 naftos platforma Baltijos jūroje, kurios šeimininkai vargu ar kelia pasitikėjimą ir laikosi tarptautinių aplinkos apsaugos reikalavimų.

Šiandieninės Vyriausybės darbas skalūnų klausimu įsitrigo. Esamo teisinio reguliavimo dėl dujų ar naftos gavybos iš skalūnų koregavimo projekto nėra, kaip ir aiškos krypties bei politikos. Tad nenuostabu, jog investuotojų akimis Lietuva atrodo vieta, kur rizikinga investuoti, nes dėl politinių permainų neaišku, kur gali pakrypti teisinis reguliavimas. O tai energetinių iškasenų gavyboje yra svarbu užtikrinant aplinkos ir visuomenės apsaugą ir aiškiai parodant investuotojams, kokio dydžio finansiniai kaštai reikalingi, siekiant šių reikalavimų vykdymo. Tačiau iš dabartinės Vyriausybės sunku tikėtis, kad tokie ryžtingi sprendimai bus priimti ir pajėgs atlaikyti dar vieną „žemaičių sukilimą“, nes be angliavandenilių iš skalūnų projekto yra ir kitų, pavyzdžiui, Visagino atominės elektrinės statyba, kurios likimas taip pat neaiškus.

„Lietuvoje trūksta tik konkrečių įstatymų leidėjų iniciatyvų, kurios parengtų teisinį reguliavimą ir užtikrintų investuotojų trokštamą stabilumą.“

Skalūnų dujų gavyba yra aplinkai rizikinga veikla, tačiau su tinkamu teisiniu reguliavimu, pasitelkus JAV praktiką bei sulaukus galutinių Europos Komisijos išvadų bei teisės aktų siūlymų, šią problemą įmanoma išspręsti. Teiginiai, kad tokia veikla yra aplinkai nepataisomai žalinga, yra laužti iš piršto ir naujausi tyrimai rodo, jog tinkami inžineriniai sprendimai gali padėti to išvengti. Be to, kai kurios technologijos jau seniai naudojamos kitokio tipo gręžiniuose. Lietuvoje trūksta tik konkrečių įstatymų leidėjų iniciatyvų, kurios parengtų teisinį reguliavimą ir užtikrintų investuotojų trokštamą stabilumą. ▲

Jonas Švagžlys

AUGANTI ISLAMIZMO GRĖSMĖ: PRIMITIVEVUS POLITKOREKTIŠKUMAS IR DAUG NEATSAKYTŲ KLAUSIMŲ

Praėjusių metų pabaigoje viena Lietuvos politikė „Facebook“ tinkle neatsargiai pajuokavo – nufotografavo oro uoste besimeldžiantį musulmoną ir šmaikščiai parašė: „Viskas gerai turbūt, bet minčių kyla įvairių.“ Šis ne itin vykęs pokštas sukėlė jau ilgokai nematytą isteriją – internautai vieną po kito kūrė komiškus „memus“, o tolerantiškais save laikantys interneto veikėjai, šiaip jau nepasižymintys pagarba kitų religiniams jausmams, ir krikščionims apibūdinti nevengiantys tokių pasakymų, kaip „barbarai, užsiiminėjantys nekromantiniais ritualais prie altorių“, ėmė ūbauti apie toleranciją ir „tamsuolišką mąstyseną“. Girdi, Vakaruose už tokį pasisakymą bet kuris politikas kaipmat turėtų atsistatydinti.

Tarp liberalais save pristatančių kultūrinio marksizmo atstovų jau seniai įprasta, jog tyčiojimasis iš krikščionybės ir jos išpažinėjams šventų dalykų yra laikomas norma ar net pažangaus mąstymo požymiu, kaip ir, pavyzdžiui, patyčios iš valstybinių simbolių, o menkiausia replika apie tautines, religines ar kitokias mažumas kaipmat palaikoma neapykantos kurstyti. Net jei ta replika, pagrįsta rimtais argumentais bei konkrečiais faktais, tokiais kaip statistika, teigianti, jog net trečdalis Jungtinės Karalystės musulmonų jaunimo pateisina žudymą religiniais tikslais, o 40 proc. pasisako už šariato teisės šalyje įvedimą.

Ironiška, bet tolerancijos apaštalams tebegiedant įprastas giesmeles apie netolerantiškus Lietuvos politikus, pasaulį sukrėtė tragedija Sidnėje, kai su islamistine organizacija Islamo valstybe (ISIS) siejamas musulmonų ekstremistas įkaitais paėmė vieno didžiausių Australijos miestų kavinės lankytojus. Per šį išpuolį pagrobėjas buvo nukautas, tačiau žuvo ir buvo sužeisti keletas įkaitais paimtų žmonių.

Pažymėtina, kad teroristas – politinį prieglobstį Australijoje gavęs buvęs Irano piliety Man Haron Monis, dar gyvendamas gimtojoje šalyje turėjęs problemų su teisėsauga dėl kriminalinio pobūdžio veiklos. Gavęs politinį prieglobstį, iranietis pasiskelbė musulmonų dvasininku, aktyviai priešinosi Australijos

► Islamo valstybės kovotojai

„Įprasta, jog tyčiojimasis iš krikščionybės ir jos išpažinėjams šventų dalykų yra laikomas norma ar net pažangaus mąstymo požymiu, kaip ir, pavyzdžiui, patyčios iš valstybinių simbolių, o menkiausia replika apie tautines, religines ar kitokias mažumas kaipmat palaikoma neapykantos kurstyti.“

karių dalyvavimui misijose Afganistane. M. H. Monis žuvusių Australijos karių artimiesiems siuntinėdavo įžeidžiančias žinutes, pavyzdžiui, vienoje tokių žinučių žuvusysis buvo vadintas kiaule. Už šią veiklą jis buvo nubautas viešaisiais darbais, tačiau ne kartą mėgino skųsti teismo nuosprendį. Tragedija Sidnėjaus kavinėje įvyko praėjus vos kelioms dienoms po pa-

„Iš krikščionių besityčiojančiųjų yra gausu, tačiau neteko girdėti, jog koks nors anekdotas ar karikatūra išprovokuotų riaušes arba teroro išpuolius.

skutinio bandymo skūsti teismo nuosprendį. M. H. Monis taip pat buvo įtariamas prisidėjęs prie savo buvusios žmonos nužudymo 2011 m. bei daugiau nei keturiasdešimt seksualinės prievartos atvejų. Pabrėžtina, kad, nepaisant įtarimų sunkiais nusikaltimais, M. H. Monis beveik visais atvejais po suėmimo netrukus būdavo paleidžiamas į laisvę, nors paprastai tokiais nusikaltimais įtariamai asmenys nuosprendžio laukia už grotų. Nesunku suprasti, jog sprendimams taikyti švelnesnes teisinės sankcijas įtakos turėjo politiniai motyvai, juolab kad įtariamasis jam skirtus kaltinimus nuolat vadindavo politiniu susidorojimu, netgi rengdavo protestus prie teisėsaugos institucijų. Akivaizdu, kad šios tragedijos buvo galima išvengti, juolab kad M. H. Monis pats buvo viešai paskelbęs ir apie savo ryšius su ISIS, bet net tai nesutrukdė šiam žmogui teismo nuosprendžių laukti laisvėje.

Sausio pradžioje keliolika tūkstančių vokiečių išėjo į šalies miestų gatves, reikalaudami griežtinti imigracijos politiką bei kovoti su šalyje stiprėjančia islamizacija. Įvairiose žiniasklaidos priemonėse protestuotojai netrukus buvo apšaukti rasistais bei ksenofobais, nors protestuotojai akcentavo tik religinį aspektą, o ne musulmonų rasę ar tautybę. Liūdna likimo ironija, bet vadinamiesiems žmogaus teisių gynėjams besipiktinant neva radikalėjančia Vokietijos visuomene, pasaulį sukrėtė teroro išpuoliai kaimyninėje Prancūzijoje, įvykdyti keleto radikalių islamistų.

Taip jau dažnai nutinka, kad po islamistų įvykdytų teroro išpuolių pasigirsta kalbų apie neva diskriminuojamus Europos musulmonus, Vakarų šalių karinius veiksmus arabų šalyse ir kitus galimus motyvus terorizmui. Girdi, terorizmas yra blogai, bet reikia suvokti abi puses ir pripažinti savo pačių klaidas. Kažkas panašaus į argumentą, jog išprievartavimas yra blogai, bet reikia suvokti ir prievartautojo motyvus: galbūt

auka vilkėjo pernelyg gundančius drabužius, galbūt prievartautojas gyvenime buvo patyręs sunkių išgyvenimų. Tarytum tai pateisintų jo nusikaltimą.

Laimė, šįkart buvo kitaip. Solidarizuodamiesi su žuvusiais satyrinio žurnalo „Charlie Hebdo“ darbuotojais, tūkstančiai europiečių išėjo į gatves, nešini plakatais „Je suis Charlie“, iki tol multikultūralizmo trūkumus neigę liberalių pažiūrų politikai bei visuomenininkai prakalbo apie imigrantų integracijos problemas. Pažymėtina, jog solidarumo akcija su žuvusiais žurnalistais sulaukė nevienareikšmiškų vertinimų. Daugelio teigimu, žurnale nuolat vaizduojamos patyčios iš įvairių religijų taip pat vertos kritikos, o buvimas žiauraus išpuolio auka toli gražu nepadaro aukos didvyriu. Tikrai ne visi, kurie solidarizavosi su teroro išpuolio aukomis, darė tai atiduodami pagarbą jų veiklai. Žinoma, buvo ir tokių, kurie nuoširdžiai žavisi „Charlie Hebdo“ spausdinamomis karikatūromis, tačiau daugelis tiesiog išreiškė savo pritarimą nuostatai, jog žodžio bei spaudos laisvė turi būti gerbiama besąlygiškai...

Nors pati visuomenės reakcija į įvykius Prancūzijoje atrodo pozityvi, tačiau solidarumas su išpuolių aukomis bei teroristų pasmerkimas toli gražu neatleidžia nuo būtinybės atsakyti į esminius klausimus. Pirmasis iš jų, be abejo, yra priežastys, lemiančios terorizmo paplitimą tarp musulmonų. Kad ir išpuolis prieš „Charlie Hebdo“ redakciją – juk įžeidžiančio pobūdžio karikatūros šiame žurnale būdavo spausdinamos toli gražu ne vien apie musulmonus, o kai kurios krikščionybę pašiepiančios karikatūros, tokios kaip analiniu seksu užsiimantis Jėzus, buvo gerokai vulgaresnės nei tos, kuriose vaizduojamas islamo pranašas Mahometas. 2005 m. danų dienraščiui „Jyllands-Posten“ išspausdinus keletą Mahometą vaizduojančių karikatūrų, musulmoniškuose kraštuose kilo masinės riaušės, pareikalavusios ne vienos gyvybės, o Danija buvo priversta uždaryti diplomatinės atstovybės keliose musulmoniškosiose šalyse. Iš krikščionių besityčiojančiųjų yra gausu, tačiau neteko girdėti, jog koks nors anekdotas ar karikatūra išprovokuotų riaušes arba teroro išpuolius.

Gausų ekstremistų palaikymą tarp Europoje gyvenančių musulmonų daugelis mėgsta aiškinti socialine atskirtimi, kultūriniais skirtumais bei kitomis imigrantų integracijos problemomis. Norėdami atrodyti politiškai korektiški ir visapusiškai tolerantiški, daugelis pasitelkia tokius argumentus, kaip kad „kaip Kukluksklanai bei satanistai nereprezentuoja visų krikščionių, taip ISIS bei „Al Qaeda“ neatstovauja visiems musulmonams“. Sunku lyginti pasaulines, gausų pasekėjų būrį bei didžiulį finansavimą turinčias grupuotes su pavienėmis kelių ar keliolikos fanatikų grupelėmis.

Taip pat nesolidžiai atrodo bandymai ieškoti panašumų tarp islamistinių grupuočių lyderių ir krikščionimis save laikantių teroristo Anderso Breiviko, Rusijos prezidento Vladimiro Putino ar separatistinės Airijos respublikonų armijos. A. Breiviko tikslas buvo kovoti su masine imigracija Norvegijoje, šiam tikslui vienyti jis kvietė ne tik krikščionis, bet ir ateistus, agnostikus, judėjus. Nors V. Putinas mėgsta pabrėžti savo re-

► IRA ir ISIS uždaviniai visiškai skirtingi

lingingumą bei jį palaiko Rusijos Stačiatikių Bažnyčios hierarchai, tačiau savo ekspansinės politikos jis anaipol negrindžia krikščioniškomis nuostatomis, o Rusijos agresiją patiriantys gruzinai bei ukrainiečiai yra lygiai tokio paties tikėjimo, kaip ir rusai.

„Islamą išpažįsta daugiau nei milijardas žmonių, kurių daugelis anaipol nesusiję su teroristinėmis organizacijomis ir nepalaiko jų veiklos.

Ne vieną teroro išpuolį surengusios Airijos respublikonų tikslas yra Airijos suvienijimas, o ne pasaulinės krikščionių valstybės sukūrimas, todėl neadekvatu ją lyginti su pasaulinį kalifatą siekiančiomis sukurti ISIS bei „Al Qaeda“ grupuotėmis. Panašu, kad daugelis nesuvokia skirtumo tarp kokių nors tikėjimą išpažįstančio žmogaus ar organizacijos nusikalstamos veiklos, atliekamos dėl su religija nesusijusių priežasčių bei tikslų, ir tarp tų, kurių tikslas yra būtent savo religiją primesti kitiems ir savo veiksmus grindžiančių religinėmis tezėmis.

Klausimas apie galimą ryšį tarp Korano nuostatų ir islamistų veiklos yra išties sudėtingas. Viena vertus, reikia pripažinti, islamą išpažįsta daugiau nei milijardas žmonių, kurių daugelis anaipol nesusiję su teroristinėmis organizacijomis ir nepalaiko jų veiklos. Teroristų išpuolio Paryžiuje metu žuvęs musulmonas policininkas, mėginęs sutrukdyti išpuoliui „Charlie Hebdo“ redakcijoje, yra tikrai vienas iš daugybės pavyzdžių. Kita vertus, kyla klausimas, ar iš tiesų vadinamieji taikūs musulmonai yra tokie pat uolūs tikintieji, kaip ir radikalai? Juk daugelis musulmonų šį tikėjimą išpažįsta tik todėl, kad musulmonai buvo jų tėvai, ir religija jų gyvenime neturi didelės reikšmės. Tuo tarpu islamo ekstremistai yra itin religingi žmonės, pažodžiui interpretuojantys Koraną ir tikėjimą laikantys svarbiausiu dalyku gyvenime. Todėl galima daryti prielaidą, jog islame iš tiesų yra daugybė smurtą prieš kitatikius skatinančių nuostatų, tačiau daugelis musulmonų nėra tokie uolūs tikintieji ir nepaiso šių religinių principų.

Kita vertus, svarbu suvokti ir tai, jog daugelis religinių tiesų gali būti interpretuojamos įvairiai. Pavyzdžiui, Korane yra nuostata, kad už tikėjimą žuvę musulmonai keliaus į rojų. Šioje vietoje galima kelti klausimą: ką gi reiškia toji žūtis už tikėjimą? Ar tai yra žūtis kovojant su religine spauda (tarkime, žūtis kovojant už musulmoniškos šalies nepriklausomybę), ar tai galėtų būti ir išpuoliai prieš kitų religijų atstovus, siekiant prievarta atversti juos į islamą? Būtent skirtingas religinių tiesų interpretavimas leidžia paaiškinti skirtingą islamo raidą įvairiuose kraštuose. Pavyzdžiui, kodėl daugelį šimtmečių Rytų Europoje su krikščionimis taikiai sugyvena musulmonai totoriai, tuo tarpu Artimuosiuose Rytuose musulmonai nuolat rengia išpuolius prieš vietinius krikščionis bei judėjus. Vis dėlto kai kurios prieštaringos Korano nuostatos, tokios kaip šariato teisė, prieštaraujanti religinės ir politinės valdžios atskyrimo principui, yra akivaizdžios ir nėra kvestionuojamos net ir nuosaukesnių pažiūrų islamo dvasininkų, todėl teksto pradžioje minėti skaičiai, jog beveik pusė JK musulmonų pritaria šariato teisės įvedimui, neturėtų stebinti, nes nepritardami tokioms nuostatomis musulmonai nusižengtų savo religijos principams.

Taigi, kalbant apie islamo turinį, vienareikšmiškai teigti, kad Koranas skatina terorizmą, nėra teisinga. Kita vertus, svarbu pripažinti ir tai, jog islame gausu nuostatų, kurias lengvai galima interpretuoti (nors tokia interpretacija gali būti kvestionuojama) kaip skatinančias agresiją prieš kitų religijų išpažinėjus, ir būtent radikalusis islamas stiprėja visame pasaulyje. Kitaip tariant, tikrai ne visi musulmonai ir jų lyderiai kelia grėsmę aplinkiniams, tačiau dėl ekstremistų ir jiems pritariančiųjų gausos musulmonų bendruomenės Vakaruose pagrįstai gali būti laikomos rizikos grupe.

„Ne visi musulmonai ir jų lyderiai kelia grėsmę aplinkiniams, tačiau dėl ekstremistų ir jiems pritariančiųjų gausos musulmonų bendruomenės Vakaruose pagrįstai gali būti laikomos rizikos grupe.

Kokias išvadas turėtų padaryti Vakarų šalys? Pirmiausia turėtų būti peržiūrimi santykiai su tokiomis valstybėmis kaip Kataras ir Saudo Arabija. Pastaroji daugelį metų laikoma artima JAV bei NATO sąjungininke kovoje su terorizmu. Paradoksali situacija – Saudo Arabija oficialiai palaiko JAV kovą su „Al Qaeda“ ir panašiomis grupuotėmis, tačiau kartu propaguoja vahabitinį islamą, kuriuo remiasi radikalūs islamistai. Kaip viename savo tekste pažymi istorikas Darius Baronas, jau ne vieną dešimtmetį Saudo Arabijos ir kitų Persijos įlankos šalių turtuoliai remia radikalius islamistų judėjimus, bet taip pat finansuoja ir Vakarų valstybių universitetus, kuriuose dėstomos nuosaukios islamo versijos. Taip sukuriama prielaidos situacijai, jog Vakarų visuomenės į islamą žiūri kaip į taikią ir humanišką religiją, o tarp musulmonų auga neapykanta Vakarų civilizacijai.

„Atsisakyti vadinamojo politkorektiškumo ir nebijoti įvardyti tikrosios situacijos bei ją lėmusių priežasčių. Priešingu atveju islamizmo problema nebus išspręsta, o tik didės.

Todėl vakariečiai tampa nepajėgūs suvokti realios situacijos ir įvertinti augančio islamizmo grėsmių.

Vakarų šalims labai svarbu permąstyti savo imigracijos politiką. Daugelyje šalių pastebimos tendencijos, kai jose gimę bei augę antros ar trečios kartos musulmonų imigrantų palikuonys vengia integruotis į vakarietišką visuomenę, priešingai – įsitraukia į radikalų islamistinių organizacijų veiklą. Tokioms realijoms užkirsti kelių įmanoma įvairiomis priemonėmis. Pirmiausia turi būti mažinama pati imigracija iš ES nepriklausančių šalių. Savaimė suprantama, jog atskirų asmenų migracija vyko visais laikais, tačiau šiandien jos mastai yra ištisai dideli ir ateityje gali reikšti rimtus civilizacinius pokyčius Europoje. Dažnai argumentuojama, kad būtent imigrantų dėka po Antrojo pasaulinio karo Europa atkūrė nustekentą ūkį ir tapo klestinčiu žemynu. Tiesos čia esama, tačiau reikia suvokti ir tai, jog imigrantų skaičiui nepaliaujamai augant atsiranda kitų problemų – auga nedarbas, nusikalstamumas (šiandien daugelis Vakarų Europos šalių pagal įvairių nusikaltimų statistiką jau lenkia Vidurio Europos šalis, tokias kaip Lenkija bei Čekija), be to, didėja išlaidos socialinei rūpybai. Kalbant apie islamizmo problemą, augantis musulmonų skaičius (atsižvelgiant į tai, kad toli gražu ne visi musulmonų imigrantai linkę perimti vakarietišką gyvenimo būdą) gali sukelti ir politinių problemų – augant musulmonų skaičiui, auga ir šių religiją išpažįstančių rinkėjų skaičius, ir radikalų pažiūrų musulmonų politikams atsiranda galimybė patekti į Europos šalių valdžios institucijas bei daryti poveikį tų šalių politikai, pavyzdžiui, imti riboti Vakaruose įprastas pilietines teises.

Ne mažiau svarbu yra užtikrinti, jog į Vakarų šalis būtų užkirstas kelias atvykti su islamistinėmis grupuotėmis siejamiems asme-

nims. Jau minėtas M. H. Monis dar gyvendamas Irane turėjo rimtų problemų su šalies teisėsąsauga, o Australijoje bendradarbiavo su teroristinėmis grupuotėmis, tačiau šalies teisėsąsauga nesiėmė reikiamų priemonių, kad būtų užkirstas kelias būsimam teroro išpuoliui. Tokių atvejų gausu ir Europos šalyse. Kai kurie radikalūs musulmonų dvaisininkai tokiose šalyse kaip Jungtinė Karalystė gyvena neturėdami šalies pilietybės ir netgi naudojami teikiamomis socialinėmis garantijomis, o

kartu užsiima prieš britų visuomenę nukreiptų idėjų sklaida. Būna atvejų, kai užsienio šalys prašo britų valdžios išduoti joje besislapstančius sunkiais nusikaltimais įtariamus asmenis (ši problema susijusi ne tik su musulmonų radikalais), bet šalies vyriausybė atsisako tai padaryti, neva baimindamasi, kad su įtariamuoju jo gimtojoje šalyje gali būti elgiamasi pažeidžiant europietiškus žmogaus teisių standartus. Toks Vakarų šalių „humanizmas“ sudaro visas sąlygas islamistams nesibaiminti galimos atsakomybės ir toliau skleisti savo idėjas.

Kalbant apie vadinamųjų politkorektiškų veikėjų nenuoseklumą, galima paminėti ir jų polinkį į vieną krūvą sumesti itin skirtingus klausimus ir kartu ginti tarpusavyje priešiškas visuomenės grupes. Pavyzdžiui, sausio pradžioje Vokietijos miestuose vykstant protestams prieš šalies islamizaciją, netoliese rinkosi jų priešininkai, kurių dalis atėjo nešini seksualinių mažumų emancipaciją simbolizuojančiomis vaivorykštės vėliavomis. Jokia paslaptis, kad būtent musulmonai yra itin priešiški seksualinėms mažumoms, o islamistinės organizacijos atvirai propaguoja smurtą prieš homoseksualus. Kita vertus, tokie nesusipratimai gali atrodyti keisti tik situacijos nepažįstantiems žmonėms, mat tarp vadinamųjų liberalių veikėjų jau senokai įprasta konservatyvius žmones vadinti homofobais, keikti Katalikų Bažnyčią kaip neva žmogaus teisėms kenkiančią instituciją, bet užsimerkti prieš musulmonų keliamas problemas, nors jų priešiškus homoseksualams reiškia ne oponavimą vienalytėms santuokoms (kurioms nepritaria katalikai), bet atviras represijas prieš homoseksualus. Kas tai – nesusipratimas ar sąmoningai kuriami dvejoji standartai, siekiant griauti Europoje tradicinį požiūrį į moralę?

Islamiškojo ekstremizmo problema yra itin aktuali šiandienėje Europoje. Ir apie ją kalbėti yra būtina, ieškant atsakymo į klausimus, kokios yra jos priežastys ir galimi sprendimo būdai. O tam reikia galų gale atsisakyti vadinamojo politkorektiškumo ir nebijoti įvardyti tikrosios situacijos bei ją lėmusių priežasčių. Priešingu atveju islamizmo problema nebus išspręsta, o tik didės. ▲

Matas Baltrukevičius

PO RINKIMŲ JUNGTINĖS KARALYSTĖS LAUKS POLITINĖ AKLAVIETĖ?

Gegužės pirmąją savaitę visi kurį laiką atitrauks dėmesį nuo Ukrainos konflikto ar kovos su Islamo valstybe ir savo žvilgsnius nukreips į Didžiąją Britaniją, kurioje gegužės 7 dieną vyks parlamento rinkimai. Kai kurie dalykai nesikeičia – pagrindiniai žaidėjai bus Leiboristų ir Konservatorių partijos. Liberalai demokratai (lib-demai) vargu ar pakartos savo 2010-ųjų sėkmę, kai juos rėmė beveik ketvirtis rinkėjų. Nerimą daug kam kelia euroskeptiška Jungtinės Karalystės nepriklausomybės partija (UKIP), kuri procentine išraiška turėtų pasiekti gerą rezultatą. Tačiau pagrindinė naujiena šiame – gerokai savo atstovų skaičių Vestminsteryje padidinti turėtų Škotijos nacionalinė partija (SNP).

SU UGNIMI ŽAIDĘ, BET GAISRO NESUKĖLĘ KONSERVATORIAI

2014 metų rugsėjo 18-osios naktis buvo lemtinga ne tik SNP, kurie užgniaužę kvapą laukė, ar Škotija taps nepriklausoma, bet ir konservatoriams (toriams). Davidas Cameronas tikrai nenorėjo įeiti į istoriją, kaip premjeras, kurio valdymo laikotarpiu sumažėjo šalies teritorija. Jis leido rengti referendumą, tad būtų turėjęs gerbti bet kokią škotų pasirinkimą. Iš pradžių atrodė, kad pavojingas žaidimas yra valdomas – pagal apklausas nepriklausomybės priešininkai beveik visą vasarą turėjo gana saugią persvarą. Tad didžiųjų partijų lyderiai šiam klausimui neskyrė pakankamai dėmesio, tačiau prieš pat balsavimą persvara ėmė tirpti. Nors D. Cameronas sulaukė daug kritikos, aktyvių kelių paskutinių savaičių užteko, kad valstybės vienybė būtų išsaugota. Taigi, dabar premjeras kaip tik gali didžiulis suteikęs škotams apsisprendimo laisvę, bet išsaugojęs Jungtinę Karalystę vieningą. Šios valstybės dalies pasitraukimas būtų sudavęs rimtą smūgį partijos populiarumui ir šansams išlikti valdžioje po rinkimų. Po referendumo padaugėjo apklausų, kurios jau rodė minimalią torių persvarą prieš iki tol nuo pat 2011-ųjų beveik visada pirmavusius leiboristus.

Savo kampanijoje partija pabrėžia socialinių išlaidų mažinimo poreikį – įvesti tokią tvarką, kad nedirbantis ir nesimokantis jaunimas turėtų atidirbti už gaunamas pašalpas. Kritikos sulaukė ir pasiūlytos priemonės turinčius antsvorio ar priklausomybes nuo alkoholio ir narkotikų asmenis perauklėti, jų dalyvavimą gydymo programose susiejant su pašalpų mokėjimu.

Dalis pasiūlymų tiesiogiai siejasi su siekiu pritraukti potencialius UKIP šalininkus, kurie nors ir greičiausiai nepadės savo partijai iškovoti daug vietų, bet atims balsus būtent iš konservatorių. Todėl vėl daug dėmesio sulaukia pažadas 2017 m. surengti referendumą dėl narystės ES. Taip pat toriai pabrėžia

► Davidas Cameronas tikisi išlikti savo poste ir po rinkimų

” Premjeras gali didžiulis suteikęs škotams apsisprendimo laisvę, bet išsaugojęs Jungtinę Karalystę vieningą.

dabartinės imigracijos sistemos problemas, kuri skatina atvykėlius tapti valstybės išlaikytiniais.

Imigracijos reformų akcentavimas gali padėti įveikti UKIP, tačiau ne Britanijoje gimusių rinkėjų balsai šiame bus itin svarbūs, o jų parama partijai – silpna. Nors D. Cameronas dar 2005 m. žadėjo pokyčius, konservatoriai nesugeba pritraukti

daugiau jaunų, nebritiškos kilmės, šiaurinės Britanijos dalies rinkėjų. Partijos populiarumas svyruoja apie 30%, matematinis modeliavimas žada apie 280 vietų parlamente – gerokai trūksta iki daugumos. Tad siekiant vyriausybės sudarymo, reiktų bent jau įveikti leiboristus, laukti gero potencialių koalicijos partnerių – liberalų demokratų – pasirodymo (be sąlygiškai tik Škotijoje, nes kitur jie bus bene pagrindiniai konkurentai) ir tikėtis, kad SNP ir Žalieji atims daug vietų iš leiboristų. Ne veltui Škotijos leiboristai kampanijoje pabrėžia, kad balsuodami už SNP škotai gaus ne nepriklausomybę, o tik D. Cameroną premjero poste.

Škotijos leiboristai kampanijoje pabrėžia, kad balsuodami už SNP škotai gaus ne nepriklausomybę, o tik D. Cameroną premjero poste.

► Leiboristų lyderis Edas Milibandas

LEIBORISTŲ VILTYS – EUROSKEPTIKŲ RANKOSE

Jeigu konservatorius Škotijos referendumas paveikė teigiamai, leiboristų stovyklai tai pakenkė. Škotija – viena iš jų tvirtovių, o SNP sumaniai pasinaudojo referendumu, smarkiai padidino savo lyderių žinomumą ir dabar turėtų į Vestminsterį pasiųsti keturių dešimčių deputatų delegaciją. Leiboristų laukia sunkus paskutinis rinkimų kampanijos mėnėsis, nors jie ir beveik visose apklausose pirmuoja jau 4 metus, bet dabar dažniausiai fiksuojamos statistinės paklaidos ribose išsitenkančios persvaros.

Leiboristų lyderis Edas Milibandas kampanijos metu nevengia kritikos premjero idėjai organizuoti referendumą dėl narystės ES. Vietoje taupymo, leiboristai labiau linkę ieškoti būdų pajamų padidinimui ir rimtai nusitaikę į mokesčių rojus, priklausančius Karūnai. Taip pat kalba apie mokesčių verslui didinimą ir didesnę rinkos kontrolę, griežtesnę bankų priežiūrą. Visgi, vienu klausimu – imigracijos – abi partijos sutaria. Kairieji siektų, kad imigrantai į bedarbio pašalpas pretenduotų tik praėjus dvejim metams nuo atvykimo į šalį. Netgi užsiminta apie didesnę dėmesį pasienio apsaugai. Pats E. Milibandas kritikuojamas dėl to, kad skirtingai nei ankstesni partijos lyderiai, sunkiai sugeba pasiekti savo kalbomis eilinių britų širdis, dėl savo kairuoliškumo užsitraukė ir raudonojo Edo („Red Ed“) pravarde.

Leiboristų sėkmę didele dalimi lems UKIP pasirodymas. Pastarajai partijai prognozuojamas didelis procentinis palaikymas, tačiau vos kelios vietos parlamente. Vis dėlto, vien tai, kad ši partija neabejotinai atims balsus iš konservatorių, leiboristams labai svarbu. Partijos populiarumas svyruoja tarp 30–35%, matematinis modeliavimas žada apie 280 vietų, tad kaip ir konservatorių atveju, leiboristams reikia tikėtis kuo didesnės pergalės, o tada jau reiktų visas viltis dėti į liberalų demokratų privilegiją į koaliciją arba blogiausiu atveju – SNP paramą.

LEMTINGĄ VAIDMENĮ ATLIKS LIBDEMAI

Liberalai demokratai po labai sėkmingų 2010-ųjų rinkimų dabar turėtų likti 4-oje vietoje tiek pagal balsus, tiek pagal vietas parlamente. Abi didžiosios partijos mintyse santūriai linki libdemams sėkmės ne tik todėl, kad kaip centristinė jėga ji gali atimti balsus iš konkurentų, bet ir dėl to, kad nuo jų pasirodymo labiausiai priklausys šalies galimybės suformuoti nemažumos koaliciją. Realu, kad nė viena iš didžiųjų partijų neturės 300 vietų parlamente, tad liberalų demokratų pasiektas rezultatas ir koalicinės preferencijos bus lemiamas faktorius.

Libdemus neramina smukę reitingai, todėl partija sulaukia ir mažiau žiniasklaidos dėmesio, o į dabar turimas vietas parlamente ypač rimtai kėsina konservatoriai. Po 2010 metų Cleggemanijos, kai partijos pirmininkas Nickas Cleggas buvo užsitarnavęs kone britų Obamos reputaciją, dabar jis nepopuliariausias iš didžiojo lyderių ketvertuko (D. Cameronas, E. Milibandas, N. Farage, N. Cleggas), apie 70% britų jį vertina neigiamai. Žemi partijos ir lyderio reitingai gali priversti partiją praleisti 5 metus opozicijoje ir paskirti laiką naujų vedlių paieškai, nors libdemai šiemet bus itin reikalingi partneriai bet kuriai iš galimų nugalėtojų.

Savo programoje libdemai pabrėžia ekonomikos stiprinimą, žada nemokamą mokslą visiems asmenims iki 19 metų, mokesčių mažinimą, kokybiškesnę sveikatos apsaugą, didesnę dėmesį aplinkosaugai, prieštarauja referendumui dėl narystės ES. Nepaisant to, kad reitingai buvo nusiritę iki istorinių žemumų, libdemai vis dar gali pasiekti 30–35 vietas parla-

mente. Pagrindiniai varžovai bus konservatoriai ir SNP, jei rinkimai būtų sėkmingi, tai jiems leistų įgyti koalicinį potencialą ir būti valdžioje vėl. Viskas būtų jų rankose – galimybė stiprėti opozicijoje ar pasirinkimas, su kuria partija valdyti šalį.

ŠKOTAI IR UKIP – TAMSIEJI ARKLIUKAI

UKIP paskutiniu metu sulaukia labai daug žiniasklaidos dėmesio, ypač po pergalės Europos parlamento rinkimuose pernai. Tačiau dėl šalies rinkiminės sistemos savo 13–17% populiarumą turbūt pavers tik keliomis vietomis Vestminsteryje. Optimistinis matematinis modeliavimas jiems žadėtų 8 vietas, bet realiau, kad bus vos 2–4 atstovai.

Pati partija išgyveno kelių svarbių narių pasitraukimą, vis dažniau kalbama apie libertarų ir populistų stovyklas UKIP viduje. Ši politinė jėga daug dėmesio skiria ir savo jaunimo organizacijos stiprinimui, nes UKIP bastionu laikomi vyriausio rinkėjai. Platforma nuo Europos parlamento rinkimų nepasikeitė – daugiausiai dėmesio skiriama pasitraukimui iš ES ir imigracijos (tiek kiekybės, tiek kokybės, kaip pasakė lyderis Nigel Farage) reguliavimui. Partija nenorėtų į šalį įsileisti vyresnio amžiaus imigrantų, neleistų jiems balsuoti partijos palaikomame referendume dėl narystės ES. Partijos lyderis yra itin nusistatęs prieš musulmonų imigraciją. Nepaisant visko, daugiausiai ką gali UKIP pasiekti rinkimuose – tai atimti balsus iš konservatorių, tai būtų itin naudinga leiboristams. UKIP prognozuojama trečioji vieta neturėtų peraugti į koalicinį potencialą.

SNP retai būdavo laikomi rimtais nacionalinės politikos žaidėjais. Tačiau nepriklausomybės referendumas gerokai padidino jų matomumą visoje šalyje ir itin sustiprino pozicijas pačioje Škotijoje. Nuo pat garsiojo referendumo SNP škotų apklausose ėmė lenkti iki tol regione dominavusius leiboristus ir ši persvara svyruoja net apie 20%. O tai reiškia, kad tikėtina, jog SNP delegacija bus trečioji pagal dydį Vestminsterio rūmuose – pagal matematinį modeliavimą sieks iki pusšimčio vietų. Tai įspūdingas pasiekimas, partijai, kuri iki 2007-ųjų netgi nebuvo savo regiono valdžioje.

SNP sėkmė aiškinama ir tuo, jog savo regione jie užėmė nišą kairėje, kurią atvėrė leiboristų politikos priartėjimas prie centristinių pažiūrų. Tad dabar patiems leiboristams gali pritrūkti Škotijos balsų (jie gali prarasti iki 30 vietų šiame regione). Kampanijoje dominuoja Škotijos savarankiškumo klausimai. SNP sieks, kad Škotija būtų konstitucinė monarchija Australijos ar Kanados pavyzdžiu. Be nepriklausomybės idėjų, SNP itin didelį dėmesį savo programoje skiria ir aplinkosaugai. Beje, skirtingai nuo UKIP, SNP rinkiminė sistema yra naudinga,

nes manoma, kad esant dviems turams kitų partijų kandidatai vienytųsi prieš SNP. Didesnė SNP sėkmė, kadangi jų galimybės siekti būti valdančiojoje koalicijoje vertinamos miglotai, ypač turėtų būti naudinga konservatoriams, nes leiboristams ir libdemams Škotija visada būdavo gana palanki.

► UKIP partijos surinkti balsai daug vietų parlamente atnešti neturėtų

NĖRA AIŠKAUS RINKIMŲ FAVORITO

Dėl rinkimų sistemos, kurioje konkuruoja asmenybės, o ne sąrašai, ir vyksta vos vienas turas, rinkimų baigtį prognozuoti yra sudėtinga. Tačiau pakankamai aiškų vaizdą padeda sudaryti matematiniai rinkimų rezultatų modeliai, sukurti pagal atskirų kandidatų populiarumą rinkiminėse apygardose bei istorinius rinkimų rezultatų duomenis.

Leiboristai nuo pat 2011 metų apklausose paprastai pirmauja prieš konservatorius, tačiau šiuo metu populiarumas išsilygino. Aišku tik viena – beveik nėra jokių galimybių, kad kuri nors iš didžiųjų partijų turės daugumą. Greičiausiai nei viena iš jų neturės nė 300 vietų, o Vyriausybės formavimui reikia 326 parlamentarų. Net optimistiniuose matematiniuose modeliavimuose didelės kurios nors partijos sėkmės atveju, kelių vietų iki daugumos joms pritrūks. Panacėja gali netapti ir bendradarbiavimas su libdemais, nes skirtingai negu prieš 5 metus, kai jie surinko beveik ketvirtį balsų, kurie pavirto 57 vietomis, dabar jau ir dešimtadalio rinkėjų parama jiems būtų didelė sėkmė.

Taigi, tik tuomet, jeigu leiboristai arba konservatoriai viršys lūkesčius, jiems būtų galima tikėtis su liberalais demokratais sudaryti tvirtą daugumą. Šios partijos atstovai pareiškė, kad tokiu atveju bendradarbiautų su daugiausiai vietų parlamente iškovojusia politine jėga.

” Nuo pat garsiojo referendumo SNP škotų apklausose ėmė lenkti iki tol regione dominavusius leiboristus ir ši persvara svyruoja net apie 20%.

„Taigi, tik tuomet, jeigu leiboristai arba konservatoriai viršys lūkesčius, jiems būtų galima tikėtis su liberaliais demokratais sudaryti tvirtą daugumą. Šios partijos atstovai pareiškė, kad tokiu atveju bendradarbiautų su daugiausiai vietų parlamente iškovojusia politine jėga.

SNP realiai gali gauti apie 40 vietų parlamente ir yra gana geranoriškai nusiteikę leiboristų atžvilgiu. Tiesa, patys SNP bendradarbiavimą įsivaizduotų ne kaip pilnavertę koaliciją, bet kaip neformalią paramą, kurią SNP suteiktų kartu su žaliaisiais ir Velso nacionaline partija. Tačiau tokiu atveju leiboristai turėtų įsipareigoti nesiekti dabartinės „Trident“ povandeninių laivų branduolinės sistemos Škotijoje pakeisti nauja, senąją atitraukti bei paremti SNP kovą dėl didesnio regionų savarankiškumo. Esminė kova vyks būtent Škotijoje. Jeigu SNP sugebės apklausoje demonstruojamą pranašumą prieš leiboristus paversti realiu, konservatoriai turi gerus šansus laimėti. Daug lems ir tai, kiek konservatoriai atims iš dabar libdemų turimų vietų bei kaip sėkmingai savo rinkėjus mobilizuos UKIP. Pastarųjų sėkmė naudinga leiboristams.

► Škotijos pasirinkimas didele dalimi lems visos šalies rezultatus

„Abi partijos viešai teigia, kad tiki, jog gaus valdžią vieni, slapčia svajoja bent jau apie 300 vietų ir nors minimalią pergalę bei pakankamą liberalų demokratų mandatų skaičių, o pasąmonėje mąsto apie antrąją kovos dėl valdžios turą.

Partija	Konservatoriai	Leiboristai	UKIP	Liberalai demokratai	Žalieji	SNP
Populiarumas (The Sun/You Gov)	35%	35%	12%	8%	6%	Neišskiriama į atskirą kategoriją
Vietų prognozė (vidutinė prognozė, Election Forecast)	284	278	1	26	1	39

► Kas bus naujasis premjero rezidencijos savininkas, po rinkimų gali ir nepaaiškėti

Labai didelės konservatorių sėkmės atveju, galbūt taptų įmanoma jų koalicija su UKIP ar Demokratinė Junionistų partija (DUP) iš Šiaurės Airijos, kurios abi kartu sudėjus galėtų tikėtis iki 14 vietų parlamente, tačiau sunkiai tikėtina, kad partija ryžtųsi dirbti su trimis politinėmis jėgomis, be to, UKIP prognozuojama tik iki 4 vietų parlamente.

Taigi, labai realiu scenarijumi tampa politinė aklavietė, mažumos vyriausybė ar netgi priešlaikiniai rinkimai. Didžiosios koalicijos galimybė itin miglota, taigi, įmanoma, kad po gegužės rinkimų lauks dar vieni ir tik tada paaiškės, ar Downing Street gatvės 10 numeriu pažymėto namo raktai iš D. Camerono rankų bus perduoti E. Millibandui. Kol kas abi partijos viešai teigia, kad tiki, jog gaus valdžią vieni, slapčia svajoja bent jau apie 300 vietų ir nors minimalią pergalę bei pakankamą liberalų demokratų mandatų skaičių, o pasąmonėje mąsto apie antrąją kovos dėl valdžios turą. ▲

Albert Komar

LENKIJOS PREZIDENTO RINKIMŲ INTRIGA NEIŠSISPŘĘS TAIP GRETAI, KAIP ATRODĖ

Važiuojant per Lenkiją sunku nepastebėti, kad šaliai būdingas vietinių prekių ir paslaugų reklamas gatvėse jau ilgą laiką yra pakeitę partijų agitaciniai plakatai. Rinkiminė kampanija, prasidėjusi nuo 2014-ųjų lapkričio savivaldos rinkimų, Lenkijoje tęsis iki pat šių metų spalį vykšančių parlamento rinkimų.

Dar nespėjus atslūgti vietos valdžios rinkimų sukeltoms aistroms, partijos suskubo pristatyti kandidatus šių metų gegužės 10 d. vykšiantiems respublikos prezidento rinkimams. Ankstyvą rinkiminės kampanijos pradžią nulėmė tiek siekis pasireklamuoti, tiek noras geriau pasiruošti parlamento rinkimams, kurie daugumai partijų yra žymiai svarbesni. Taip pat dalis rinkimuose besivaržančių kandidatų iki jų nominavimo nebuvo plačiai

žinomi visuomenei ir dažnai likdavo partijos lyderių šešėlyje, todėl reikia daugiau laiko, kad rinkėjai spėtų su jais susipažinti.

Lenkijos Demokratinės Kairės Aljansui (SLD) su kandidate Magdalena Ogórek priešakyje šie rinkimai gali reikšti paskutinę galimybę išlikti relevantine jėga. Ilgamečio partijos lyderio Leszeko Millerio flirtas su valdančiąja Piliečių Platforma (PO) partijai kainavo kone pusę rinkėjų paramos, kuri pagal apklausas sumažėjo iki 6 proc., o tai reiškia balansavimą ties patekimo į parlamentą riba. Todėl naują SLD veidą daugelis vertina kaip viešųjų ryšių produktą, nukreiptą į partijos rinkėjus, o ne kaip rimtą kandidatūrą.

Iki nominavimo kandidate Magdalena Ogórek nebuvo plačiai žinoma visuomenei, nebent dėl to, kad dalyvavo įvairiuose TV projektuose. 35 metų kandidatės politinės patirties bagažas taip pat yra gana kuklus, apsiribojantis praktikomis bei biurokratiu darbu valstybinėse institucijose ir, kaip teigia pati kandidatė, mokslinė veikla. Savo kampanijoje Magdalena Ogórek žada kovoti prieš nelygybę ir už geresnes sąlygas jaunimui gauti išsilavinimą bei darbą Lenkijoje. Kandidatė taip pat pabrėžia, kad priešinsis sistemai ir klerikalizmui taip tikė-

► SLD kandidatė Magdalena Ogórek susitikime su EP pirmininku Martinu Schulzu

” Dalis rinkimuose besivaržančių kandidatų iki jų nominavimo nebuvo plačiai žinomi visuomenei ir dažnai likdavo partijos lyderių šešėlyje.

damasi privilioti protesto elektoratą. Tačiau nei M. Ogórek, nei jos štabas kol kas nesuformuoja jokios aiškos kampanijos žinutės. Bandymai naudoti jaunatvišką ir antisisteminę retoriką vargiai padės pritraukti papildomų balsų. Jaunimas Lenkijoje, kaip ir Lietuvoje, yra pasyviausiai balsuojanti grupė. Taip pat jaunimo tarpe SLD yra siejama su buvusia komunistų partija, o tai lemia, kad jauni žmonės dažniausiai renkasi kitas partijas. Apklausos Magdalenai Ogórek rinkimuose stabiliai žada 3 vietą. Jos palaikymas svyruoja nuo 6 iki 8 proc. Pozityviausias scenarijus SLD kandidatei būtų gauti apie 10 proc. palaikymą, kas reikštų bent jau partijos elektorato susigrąžinimą.

Menkai atrodo kitų mažesnių partijų kandidatų šansai. Dabartinei valdančiajai daugumai priklausanti Lenkijos Valstiečių Partija (PSL) po ilgų dvejonių pristatė savo kandidatą, partijos

► Dabartinis Lenkijos prezidentas Bronisław Komorowski

vicepirmininką Adamą Jarubas. Tačiau kandidatas yra mažai žinomas už savo rinkiminės apygardos ribų, jo palaikymas svyruoja tik tarp 2-3 procentų. Lenkijos politinę areną per 2014 m. Europos Parlamento rinkimus sudrebinęs ekscentriškasis Janusz Korwin-Mikke panašų, kad taip pat nepakartos prieš metus EP rinkimuose pasiektos sėkmės. Apklausos jam žada 3-4 proc. balsų.

Prastos nuotaikos turėtų vyrauti ir libertarų stovykloje. Parlamentinės partijos Tavo Judėjimas (TR) pirmininkas Janusz Palikot, net ir vykdydamas aktyvią kampaniją, pagal apklausas surinktų vos 2 – 2,5 proc. paramos. Tai liudija ne tik apie partijos, bet ir jos pirmininko saulėlydį Lenkijos politikoje. Be to, dvi buvusios J. Palikoto partijos narės taip pat paskelbė apie norą kandidatuoti rinkimuose. Parlamento narė Anna Grodzka startuos su Žaliųjų Partija, o feministė Wanda Nowicka su Darbo Sąjunga (UP). Abi kandidatės realių šansų neturi.

Akivaizdu, kad daugumos kandidatų tikslas šiuose rinkimuose yra priminti apie save ir savo partiją prieš parlamento rinkimus, o ne vykdyti rimtą kampaniją ir siekti pergalės. Tikėtina, kad dalis jų net nesurinks 100 tūkst. parašų, reikalingų užsiregistruoti Valstybinėje Rinkimų Komisijoje. Rimčiausią iššūkį šiuo metu valdančiam prezidentui Bronisławui Komorowskiui gali mesti nebent Teisės ir Teisingumo (PiS) kandidatas Andrzej Duda. Jaunas, puikiai iškalba ir sėkminga politinė karjera pasižymintis Jogailaičių Universiteto teisės daktaras jau pusę metų vykdo aktyvią rinkiminę kampaniją žiniasklaidoje bei susitikimuose su rinkėjais. A. Duda nevengia aštrios kritikos dabartiniam prezidentui bei pabrėžia aktyvaus prezidento poreikį vidaus ir užsienio politikoje. Savo kampanijoje A. Duda pateikia stiprios ir savarankiškos Lenkijos, tampančios

Daugumos kandidatų tikslas šiuose rinkimuose yra priminti apie save ir savo partiją prieš parlamento rinkimus, o ne vykdyti rimtą kampaniją ir siekti pergalės.

viena įtakingiausių valstybių ES sprendimų priėmimo procese viziją. Kandidato teigimu, įtaka turėtų būti stiprinama per Višegrado grupę ir partnerystę su kitomis Vidurio ir Rytų Europos valstybėmis. Vidaus politikoje A. Duda žada teikti įstatymą dėl pensinio amžiaus ribos atstatymo nuo 67 iki 60 m. moterims ir nuo 67 iki 65 m. vyrams bei vetuoti įvairias valstybės suverenitetą ir piliečių apsisprendimo laisvę pažeidžiančias tarptautines sutartis (pvz., Stambulo Konvenciją, kurios ratifikavimo įstatymą pasirašė dabartinis prezidentas). PiS kandidatas taip pat naudoja progą sukritikuoti PO-PSL koalicijos sprendimus dėl anglies kasyklų uždarymo ir premjerės Ewos Kopacz pritarimą ES klimato taršos mažinimo paktui. A. Dudos nuomone, kasyklos turi būti modernizuotos, o prieš pasirašant tokias sutartis turi būti išsireikalaujama papildomų išlygų Lenkijai, kurios pramonė dar neprilygsta Vakarų Europos šalims.

Nors palaikymas PiS kandidatui su kiekviena nauja apklausa sparčiai auga, o B. Komorowskio – mažėja, A. Duda yra palyginus mažai žinomas veidas Lenkijos vidaus politikoje. Tik kovo pirmosiomis savaitėmis A. Duda sugebėjo užsitikrinti panašią į tradicinio PiS elektorato paramą. Koją tam pakišo aukšti dabartinio šalies vadovo reitingai. Anot vasarį CBOS agentūros atlikto tyrimo, B. Komorowskio populiarumas siekia 75 proc., o teigiamai jo darbą vertina net 71 proc. rinkėjų. Tyrimai taip pat parodė, kad net 50 proc. PiS rinkėjų teigiamai vertina B.

► PiS kandidatas Andrzej Duda

Komorowskio darbą, tai A. Dudai sunkina galimybes pelnyti paramą net tarp ištikimų PiS rinkėjų.

Pritraukti balsus iš neapsisprendusių rinkėjų A. Dudai labiausiai kliudo abejonės dėl galimos didžiulės PiS lyderio įtakos jam. Nors Jarosławas Kaczyński prezidentinės kampanijos metu stengiasi būti kuo mažiau matomas, teigdamas, kad visas dėmesys turi būti sutelktas į kandidatą, A. Dudai vis dar yra sunku įtikinti rinkėjus, kad jis nebus valdomas ambicingo partijos lyderio.

Vienas iš būdų PiS kandidatui pritraukti balsus lieka konfrontacijos su B. Komorowskio eskalavimas. A. Duda reikalauja tiesioginių debatų su dabartiniu prezidentu ir kitais kandidatais. Tačiau, B. Komorowskio štabas renkasi gana pasyvią kampaniją, siekiant išvengti bet kokios konfrontacijos su oponentais ir vengdami iššvaistyti populiarumą. Tiek savo valdymo stiliumi, tiek kampanija, B. Komorowskis bando pabrėžti savo neutralumą ir nepriklausymą jokiai politinei jėgai (nors iki išrinkimo prezidentas priklausė PO, kuri jo kampanijai 2015 m. rinkimuose skyrė 15 mln. zlotų) bei nesivėlimą į vidaus politines kovas. Debatai su A. Duda dabartiniam prezidentui greičiausiai suduotų rimtą smūgį ir neabejotinai prisidėtų prie PiS kandidato populiarumo išaugimo. Kai kurie Lenkijos dienraščiai spekuliuoja netgi apie garsiųjų 1960 metų Richardo Nixono ir Johno F. Kenedžio debatų istorijos pasikartojimą. Tačiau reikia prisiminti, kad skirtumas tarp R. Nixono ir J. F. Kenedžio palaikymo nebuvo toks žymus, kaip yra ir, tikėtina, išliks tarp B. Komorowskio ir A. Dudos.

Tačiau vis labiau aiškėja, kad dabartiniam prezidentui laimėti rinkimus pirmajame ture nebus taip paprasta, kaip tikėtasi.

„Vis labiau aiškėja, kad dabartiniam prezidentui laimėti rinkimus pirmajame ture nebus taip paprasta, kaip tikėtasi.“

Kaip jau minėta, B. Komorowskio, kaip kandidato, palaikymas pastoviai krenta ir dabar siekia 41 proc., o jo pagrindinio konkurento – auga ir šiuo metu siekia 24 procentus. Be to, PSL sprendimas dėl savo atskiro kandidato rinkimuose taip pat mažina rinkėjų palaikymą B. Komorowskiui pirmajame ture. Vis dėlto, tikėtina, kad minėtos aplinkybės nepakeis galutinio rinkimų rezultato ir antrajame ture triumfuos B. Komorowskis. Pergalę pasiekti padėtų ir pirmajame ture eliminuoto PSL kandidato rinkėjai. Taip pat, tyrimai fiksuoja, kad SLD partijos rinkėjų balsai dažnai pereina PO, todėl tikėtina, kad dalies SLD kandidatės Magdalenos Ogórek rinkėjų balsai antrajame ture atiteks B. Komorowskiui, kurį remia PO.

Apibendrinus, tiek B. Komorowskio ir PO štabas, tiek Lenkijos žiniasklaida formuluoja žinutę, kad balsuojant už B. Komorowskį, balsuojama už stabilumą ir tęstinumą. Tuo tarpu balsas už A. Dudą reiškia balsą už pokyčius. Panašu, kad šiandienos kontekste lenkai yra linkę rinkti B. Komorowskio siūlomą stabilumą. Lietuvai, kaip ir Lenkijai, šis pasirinkimas lygiai taip pat nežada nieko naujo. Skirtingai nei Lietuvoje, Lenkijos užsienio politika ir toliau išliks formuojama premjero ir užsienio reikalų ministro prezidentui liekant nuošalyje dėl ko naujos santykių dinamikos galime tikėtis nebent po spalio mėnesį vyksiančių parlamento rinkimų. ▲

Kandidatas	Bronisław Komorowski	Andrzej Duda	Magdalena Ogórek	Adam Jarubas	Janusz Korwin-Mikke	Paweł Kukiz
Partija	Piliečių platforma	Teisė ir Teisingumas	Demokratinis kairės aljansas	Lenkijos Vals-tiečių partija	Koalicija už Respublikos atsinaujinimą	Nepriklausomas
Prognozė (TNS Poland)	41%	24%	6%	2%	2%	2%

Wybierz zgodę i bezpieczeństwo

Bronisław Komorowski

► B. Komorowskio rinkiminis plakatas "Rinkis susitaikymą ir saugumą!"

NAUJASIS NATO VAIDMUO AFGANISTANE – NUO KOVOTOJOS IKI PATARĖJOS

Živilė Marija Vaicekauskaitė

2014 m. gruodžio mėn. Afganistane nuleista NATO Tarptautinių saugumo pagalbos pajėgų (angl. ISAF) vėliava, žyminti oficialią Aljanso misijos šalyje pabaigą. 13 m. trukusių kovinę NATO misiją keičia kita – paramos, mokymo ir patariamoji misija „Tvirta parama“ (angl. Resolute Support). Pagrindinis misijos tikslas – patarti ir padėti Afganistano nacionalinėms saugumo pajėgoms, kurios nuo 2013 m. perėmė visišką šalies saugumo kontrolę.

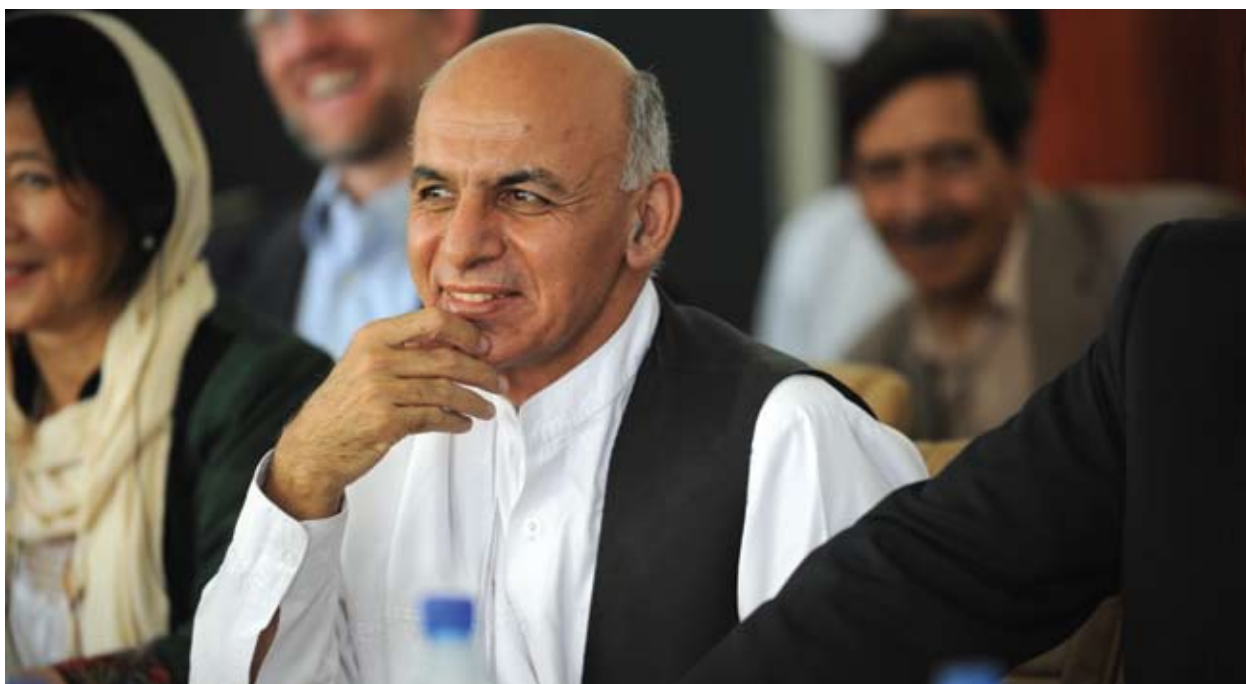
NAUJOJI NATO MISIJA

Nuo 2015 m. sausio 1 d. pagrindinis NATO Afganistane uždavinys – mokyti, remti ir konsultuoti nacionalines saugumo pajėgas, kurios yra perėmusios pagrindinę atsakomybę užtikrinti saugumą ir taiką šalies teritorijoje. Pasibaigus ISAF misijai, Afganistane bus dislokuota apie 18 tūkst. karių, iš kurių daugiau nei 12 tūkst. dalyvaus naujoje misijoje „Tvirta parama“. Tai net 10 kartų mažiau nei didžiausias misijos metu šalyje dislokuotų karių skaičius.

Dabartinės nacionalinės Afganistano saugumo pajėgos sudaro Afganistano nacionalinė armija (189 000 kariai), Afganistano nacionalinė policija (153 000 pareigūnai) bei Afganistano vietinė policija (27 000 pareigūnai). Šie skaičiai – tai

vienas svarbiausių tarptautinės ISAF misijos šalyje pasiektų rezultatų. Daugiau nei dešimtmetį vykdytos misijos vienas iš pagrindinių tikslų buvo suformuoti nacionalines Afganistano saugumo pajėgas, gebančias perimti šalies saugumo kontrolę į savo rankas.

Remiantis NATO užsienio reikalų ministrų patvirtintu „Tvirtos paramos“ misijos veiksmų planu, pasibaigus ISAF misijai, Aljansas įsipareigoja teikti paramą Afganistanui planavimo bei finansavimo srityje, užtikrinti skaidrumą, atskaitingumą bei priežiūrą, konsultuoti bei mokyti vietines karines pajėgas bei policiją kovoje su Talibanu. Naujas misijos pobūdis iš esmės keičia NATO vaidmenį ir priemonės saugumui Afganistane užtikrinti – kovinę misiją keičia patariamoji.

► Nuo Afganistano prezidento sugebėjimo bendradarbiauti su partneriais priklausys šalies ateitis

Nors karinė NATO misija oficialiai baigėsi, tačiau šalyje vis dar bus dislokuota apie 5 tūkst. JAV karių. 2014 m. rudenį, po ilgai trukusių derybų, tarp JAV ir naujojo Afganistano prezidento Ashrafo Ghani pasirašytas dvišalis susitarimas numato JAV karinių pajėgų buvimą šalies viduje po 2014 metų. Sprendimas, tikimasi, padės užtikrinti, jog pasiektas progresas Afganistane būtų ir toliau tęsiamas. JAV buvimas šalyje yra būtinas, ypač turint omenyje pastaruoju metu aktyvėjančią Talibano veiklą.

► Vietinės saugumo pajėgos turės verstis su mažesne Vakarų pagalba

SKIRTINGI VERTINIMAI

NATO pasitraukimas iš Afganistano kaip ir pasiekti rezultatai susilaukia skirtingų vertinimų. Viena vertus, buvimas šioje šalyje tapo vis sunkiau pagrindžiamas Vakarų visuomenėse, kurioms karas tampa nepriimtina politikos priemone, todėl NATO pasitraukimas iš Afganistano yra sava laikas ir planuotas žingsnis. Kita vertus, abejojama, ar nacionalinės saugumo pajėgos bus pajėgios išlaikyti šalies saugumą ir kontrolę, o tai reikštų grįžimą į pradinę padėtį. Karas Afganistane nėra baigtas, veikiau prislopintas. Aktyvėjanti Talibano veikla tik įrodo, jog NATO pasitraukimas iš šalies dar nereikia, jog visi taškai šioje istorijoje jau sudėti.

„Naujas misijos pobūdis iš esmės keičia NATO vaidmenį ir priemonės saugumui Afganistane užtikrinti – kovinę misiją keičia patariamoji.“

Pasak Vilniaus Universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytojo dr. Deivido Šlekio, NATO pasitraukimas iš Afganistano reiškia strateginį Vakarų valstybių pralaimėjimą. Dėstytojo nuomone, kintantys ISAF misijos tikslai jau anksčiau rodė, jog nėra aišku, ko siekiama šioje šalyje, todėl ir kalbėti apie pasiektus misijos rezultatus yra sunku. NATO pasitraukimas nereikia, jog Talibanas nusilpo ar yra nugalėtas. Per visus šiuos metus Talibanas prisitaikė prie naujų politinio žaidimo taisyklių, o aktyvėjantys jo veiksmai tik įrodo, jog negalime tikėtis ramybės regione.

Pasibaigus ISAF misijai Afganistano vyriausybės tebelaukia rimti iššūkiai. Svarbiausia – išlaikyti tai, kas jau pasiekta, ir tęsti šalies vystymąsi. 2014 m. balandžio mėn. Vašingtono strateginių ir tarptautinių studijų centro išleistoje studijoje įvardijama, jog tolimesniam Afganistano vystymuisi įtakos

turės trys veiksniai – saugumo užtikrinimas, Talibano veiklos kontrolė bei valdžios centralizacija. Studijoje pabrėžiama, jog jeigu nacionalinės saugumo pajėgos bus pajėgios užtikrinti šalies saugumą bei kontroliuoti Talibano veiklą, galima tikėtis tolimesnio Afganistano valstybės vystymosi bei stabilumo šalies viduje. Tai ypač svarbu įgyvendinant centralizuotos unitarinės valstybės viziją. Stiprios centrinės valdžios nebuvimas sąlygotų decentralizaciją, kuri būtų palanki Talibano įtakos plėtrai. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog Afganistano teritorija yra padalyta į skirtingus, tarpusavyje susiskaldžiusius regionus, centralizacija, bent jau esant dabartinei etninei situacijai, yra sunkiai įmanoma. Šalyje galima išskirti keturias pagrindines dominuojančias etnines grupes – puštūnus (afganus), tadžikus, chazarus ir uzbekus – bei daugybę kitų tautelių, kurios turėjo nemažai įtakos šalies istorinei raidai. Didžiausia ir seniausia etninė grupė regione – puštūnai, kurios pamatu ir buvo sukurta pirmoji Afganistano valstybė. Formuojantis Afganistanui, visos gentys turėjo apylyges galimybes dalyvauti valstybės valdyme, tačiau ilgainiui iškilo tik kelios jėgos, tarpusavyje konkuruojančios dėl dominavimo šalies viduje.

„Per visus šiuos metus Talibanas prisitaikė prie naujų politinio žaidimo taisyklių, o aktyvėjantys jo veiksmi tik įrodo, jog negalime tikėtis ramybės regione.“

Be saugumo užtikrinimo studijoje taip pat akcentuojama demokratiškų rinkimų įgyvendinimo svarba bei skaidrumas. Naujojo Afganistano prezidento Ashrafo Ghani laukia atsakinga užduotis – užtikrinti ne tik pasitikėjimą valdžios institucijomis, bet ir imtis priemonių korupcijai šalies viduje mažinti. Tai itin svarbu užtikrinant ekonominį šalies augimą bei tolimesnį infrastruktūros vystymą. ▲

Vytautas Raškauskas

MINISTRE, KAM MUMS TA KONVENCİJA?

Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir šalinimo, dažnai vadinamą tiesiog Stambulo konvencija, Lietuvos Užsienio reikalų ministras pasirašė dar 2013 m. vasarą. Interesų grupių diskusijos pamažu peraugo į specialios darbo grupės (kuriojamos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) sukūrimą, o ši savo išvadas dėl dokumento netrukus turėtų pateikti Seimui, kuris, savo ruožtu, spręs – dokumentą ratifikuoti, kaip tai iki šiol yra padariusios 16 iš 47 Europos Tarybos šalių narių, ar ratifikavimui nepritari. Kol kas Konvenciją pasirašė, tačiau jos neratifikavo 21 šalis, tarp jų ir Jungtinė Karalystė, Belgija, Šveicarija.

Tiesa, Seimo sprendimo, kad ir koks jis bebūtų, pagrįstumu galima suabejoti jau dabar. Mat Socialinės apsaugos ir darbo ministrei Algimantai Pabedinskienei atsakinėjant į grupės Seimo narių raštu užduotus klausimus išaiškėjo nemaloni tiesa: nei Seimas, nei ministerija dar ir šiandien negali paaiškinti, kodėl Stambulo konvencija Lietuvai apskritai reikalinga. Tolesnėse teksto pastraipose išdėstyti pastebėjimai leidžia daryti išvadą, jog pirminis ir vienintelis atsakingų pareigūnų tikslas yra Konvenciją ratifikuoti. Naudinga ji Lietuvai, ar ne – tai jau antraeilis klausimas.

MINISTERIJA DIRBA SU NEPATVIRTINTU TEKSTO VERTIMU

Tikriausiai neatsitiktinai praėjus daugiau nei metams nuo Konvencijos pasirašymo, vis dar neturime oficialiai patvirtinto dokumento vertimo į lietuvių kalbą.

Pasak ministrės A. Pabedinskienos, Seimo tribūnoje aiškinusios Konvencijos subtilybes, užsienio kalbomis internete prieinamas dokumento tekstas jau išverstas į lietuvių kalbą, tačiau kol „darbo grupė vertina vertimo atitiktį konvencijos originalui, kol vertimas nėra *autentizuotas*, būtų labai neatitinkama neoficialų vertimų skelbti internete ar kokiais kitais būdais pateikti visuomenei.“

Susirūpinimas visuomenės gerove, be abejo, sveikintinas, tačiau šių žodžių kontekste sunku pateisinti faktą, jog ministerijos sudaryta darbo grupė Konvencijos ratifikavimo galimybę jau kuris laikas svarsto remdamasi *neautentizuoto* teksto variantu. Ne veltui Seimo salėje skambėjo klausimas, ką gi svarsto susirinkusi darbo grupė. Turint omenyje, kad faktiškai dokumento lietuvių kalba tiesiog nėra.

„Seimo salėje skambėjo klausimas, ką gi svarsto susirinkusi darbo grupė. Turint omenyje, kad faktiškai dokumento lietuvių kalba tiesiog nėra.“

Ar nederėtų pirma išversti ir patvirtinti, o tik paskui imti svarstyti? Kitu atveju, ar tikrai *autentizuoti* taip svarbu, kaip sakote? Juk darbas ministerijoje kaip vyko, taip vyksta.

Reikia pripažinti, kad stringa ne tik *autentizavimas*, bet ir apskritai visuomenės supažindinimo su Konvencijos tekstu darbas. Nors ministrė Seime pripažino, kad kol kas Vyriausybė Lietuvos visuomenei dar nėra sudariusi galimybės susipažinti su dokumento tekstu lietuviškai, ji teigė mananti, jog „tai jokių būdu neriboja visuomenės galimybės tiek anksčiau, tiek jau dabar susipažinti su konvencijos nuostatomis“, mat „kiekvienas pageidaujantis gali susipažinti su konvencijos angliška versija, lengvai prieinama internete“. Norėusi ministrei priminti, jog 2011 m. surašymo duomenimis, anglų kalbą mokančių gyventojų dalis Lietuvoje tesudaro 30 procentų.

NEDISKRIMINAVIMAS DĖL LYTINĖS TAPATYBĖS IŠLIEKA PROBLEMA

Likusieji 70 proc. negali su Konvencija susipažinti originalo kalba, o kartu ir susidaryti asmeninės nuomonės dėl šio dokumento ratifikavimo poreikio. Tam reikalinga Konvencijos turinio analizė.

Stambulo konvencijos 4.3 punkte numatyta uždrausti diskriminuoti dėl lytinės tapatybės (angliškai *gender identity*). Lytinės tapatybės kategorija, kaip žinia, apima transvestitus, o taip pat lytinius keistuolius, neutralus ir daugybę kitų Lie-

tuvoje dar negirdėtų pavadinimų. Pasaulyje, tuo tarpu, jų jau priskaičiuojama virš dešimtys.

„Lytinės tapatybės“ sampratą, remdamasis kitu Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos dokumentu viename savo straipsnių pateikia gydytojas psichiatras Gintautas Vaitoška – tai „kiekvieno asmens giliai jaučiamas „socialinės lyties“ (angliškai *gender*) išgyvenimas, kuris gali sutapti arba nesutapti su nuo gimimo priskirta lytimi, savo kūno suvokimu, kuris gali apimti kūniškos išvaizdos arba funkcijų pakeitimą medicininėmis, chirurginėmis ar kitokioms priemonėmis.“

Tiesos dėlei reikia pasakyti, jog Stambulo konvencijos 3 straipsnyje, skirtingai nei kituose Europos Tarybos dokumentuose, minėta „socialinė lytis“ apibrėžta kaip „socialiai sukonstruotas vaidmuo, elgesys, veikla ir savybės, kurias tam tikra visuomenė priskiria moterims ir vyrams“. Paprastaiariant, kaip teisingai pastebėjo ir A. Pabedinskienė, šios Konvencijos kontekste socialinės lyties sąvoka pagrįsta dviem lytimis, tai yra vyrų ir moterų, tad daugiausia neaiškumų kyla dėl lytinės tapatybės.

Seimo narių grupė domėjosi, ar priėmus konvenciją vyras turėtų teisę pasivadinti moterimi, o nesutinkantysis jį moterimi pripažinti galėtų būti traukiamas teisinė atsakomybė už diskriminaciją dėl lyties tapatybės?

„Stambulo konvencijos 3 straipsnyje „socialinė lytis“ apibrėžta kaip „socialiai sukonstruotas vaidmuo, elgesys, veikla ir savybės, kurias tam tikra visuomenė priskiria moterims ir vyrams“.

Galima įsivaizduoti, kad ir vidurinės mokyklos mokytoją, išdrįsusį realizuoti savo troškimą būti moterimi ir nutarusį daugiau nebedėvėti vyriškų rūbų, o juos pakeisti moteriškais, tai gi pagal jo lytinę tapatybę, jeigu tik ją apskritai pripažįstame. Ar šį mokytoją už persirenginėjimą atleisti sumanęs mokyklos direktorius galėtų būti baudžiamas dėl diskriminavimo?

Gintauto Vaitoškos teigimu, „Daugybė Europos Tarybos dokumentų – tarkime, kad ir 2013 m. birželio 26 d. svarstyta rezoliucija – nagrinėja diskriminaciją „dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės“: būtent, lesbiečių, gėjų ir biseksualų (seksualinės orientacijos) ir transseksualų (lytinė tapatybė) teisių pažeidimo“. Nediskriminacija dėl lytinės tapatybės, anot mokslininko, „be kitų dalykų reiškia ir leidimą išsioperuoti ly-

► Linas Linkevičius Stambulo konvenciją pasirašė dar 2013 metais

tinius organus arba, jei kas taip savęs žaloti nenori, pasikeisti dokumentus į priešingos (arba „trečios“) lyties (kaip matoma iš Europos Tarybos ministrų komiteto 2010 kovo 23 d. rekomendacijos 20 paragrafo)“.

A. Pabedinskienės įsitikinimu, Konvencijoje pateiktu pagrindų, pagal kuriuos diskriminacija yra draudžiama, sąrašu viso labo „norima pasakyti, kad visi žmonės turi teisę būti apsaugoti nuo smurto artimojoje aplinkoje“. Ministrė dar pridėjo, jog „vienaip ar kitaip suvokiama lyties tapatybė ar bet kokios kitos priežastys neturi būti kliūtis būti apsaugotiems nuo smurto“.

Ko gero, turimas omenyje ne tik fizinis, bet ir bet koks įmanomas smurtas. Tačiau dera prisiminti, jog siekis prievarta sulyginti nelygintinus dalykus taip pat yra smurtas.

Štai prieš metus priimtame Lunaček pranešime Europos Parlamentas ragina Europos Komisiją „tęsti savo darbą Pasaulio sveikatos organizacijoje, siekiant iš psichikos ir elgesio sutrikimų sąrašo išbraukti lytinės tapatybės sutrikimus ir derybose dėl Tarptautinės ligų klasifikacijos 11-os versijos (TLK-11) užtikrinti, kad lytinei tapatybei būtų taikoma nauja nepatologinė klasifikacija“.

Gali pasirodyti, jog taip politikai siekia palengvinti transvestitų, lytinių keistuolių, neutralų ar kitų gyvenimus. Tačiau ar tikrai psichikos ir elgesio sutrikimų, anot Pasaulio sveikatos organizacijos, turintiems asmenims svarbiausia bet kokia, netgi jų sveikatos, kaina nesukelti neigiamų emocijų? Ar ne svarbiau, atsižvelgiant į jų specifinius poreikius, tokiems asmenims suteikti visokeriopą pagalbą?

VISKAS SUREGULIUOTA, BET KONVENCIJOS VIS TIEK REIKIA?

Tačiau pabandykime atsakyti į dar teksto pradžioje iškeltą, galimai esminį, klausimą: kas yra svarstymų dėl Konvencijos varomoji jėga – noras ratifikuoti, ar dokumento pridėtinė vertė?

Ne veltui A. Pabedinskienei Seimo tribūnoje atsakinėjant į klausimus, iš salės ne kartą pasigirdo šūksniai: „Kam mums ta konvencija?“ Savo atsakymais ministrė taip įnirtingai įrodinėjo, kad vieni ar kiti Seimo narių kritikos sulaukę dokumento punktai Lietuvai nebūtų naujiena, jog galiausiai tapo nebeaišku, ar joje apskritai yra nors viena dėmesio verta naujovė.

Kad ir klausimas: „Kaip socialinės lyties sąvokos bei draudimo diskriminuoti socialinės lyties tapatybės pagrindų įtvirtinimas Lietuvos teisinėje sistemoje prisidėtų prie smurto prieš moteris mažėjimo Lietuvoje?“. Mat visų pirma tam, anot ministrės, ir yra skirta Stambulo konvencija. A. Pabedinskienė nedvejodama atsako: „Lietuvos teisinėje sistemoje jau įtvirtintas nediskriminavimas pagal platų spektrą įvairiausių pagrindų, nurodytų Lygių galimybių įstatyme.“

„Stambulo konvencija valstybei numato pareigą visuose formaliuoju švietimo lygmenyse mokyti apie nestereotipinius lyčių vaidmenis“, – rašoma Seimo narių klausimyne, o kiek toliau klausiama: „Kaip konvencijos ratifikavimo atveju derintumėte reikalavimą mokyklose diegti švietimą apie nestereotipinius lyčių vaidmenis su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta tėvų teise auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus?“ Atsa-

”

Kaip konvencijos ratifikavimo atveju derintumėte reikalavimą mokyklose diegti švietimą apie nestereotipinius lyčių vaidmenis su Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta tėvų teise auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus?

kydama į klausimą ministrė ir vėl giria esamą Lietuvos teisinę bazę, mat „Galiojančio Lygių galimybių įstatymo nuostatos jau dabar aiškiai reglamentuoja <...> klausime minimus aspektus.“ Tokio tipo pasisakymus galiausiai vainikuoja apibendrinimas, pasak kurio, „Naujų įsipareigojimų šia konvencija nepriisiame.“

Visgi užvis įdomiau po minėtų pagyrų Lietuvos teisei sistemai iš ministerijos vadovės išgirsti gana netikėtą išvadą: „Konvencijos, Apsaugos nuo smurto artimojoje aplinkoje įstatymo, Lygių galimybių įstatymo nuostatų kompleksinio taikymo sinergija <...> galėtų duoti didesnę poveikį mažinant smurtą prieš moteris, ypač artimojoje aplinkoje, nei tokį poveikį galėtų duoti bet kuris iš minėtų įstatymų, taikomas atskirai.“

Lieka neaišku, kodėl būtent Konvencija turėtų užtikrinti esamų įstatymų efektyvesnę veikimą, o ne, tarkim, pataisos, kurias ministrė gali rengti kada panorėjusi.

Viena vertus, Konvencija nieko revoliucingo, t. y. tokio, ko nebūtų galima pasiekti savais įstatymais, nepasiūlo, kita vertus, jos vis tiek labai reikia, siekiant minėtosios „sinergijos“. Dokumentu trūkumais ar privalumais manipuliuojama priklausomai nuo skirtingų klausytojų poreikių.

KALBOS APIE KONVENCIJĄ, KAIP BŪDAS NESIIMTI VEIKSMŲ

Tačiau kas gi blogai su esamais įstatymais, ministre? „Ką tokio, ko Lietuvoje dar neturime, tačiau, ko mums būtinai reikia, įtvirtintų ši konvencija?“ – klausia Seimo narių grupė. Socialinės apsaugos ir darbo ministrė pateikia keletą pavyzdžių: „Pavyzdžiui, valstybės narės būtų įpareigosotos parengti ir taikyti sisteminio darbo su smurtautojais programas, kurių tikslas – neleisti smurtautojui dar kartą nusikalsti.“ A. Pabedinskienės teigimu, tokių valstybės mastu patvirtintų programų šiuo metu šalyje nėra. Taip pat, „Visoms smurto aukoms, ne tik draustoms privalomuoju sveikatos draudimu, turėtų

pateiks Seimui. Ar tokia analizė ko nors verta, jeigu net nėra sutarta dėl pagrindinių teksto sąvokų teisingo vertimo?

2. Turime ne vieną įstatymą, skirtą spręsti smurto artimoje aplinkoje problemai. Vienu atveju sakoma, kad naujų įsipareigojimų Konvencija neprisiiimtume, mat svarbiausiuosius jos siūlymus savo teisinėje bazėje jau turime, tačiau vėliau jau teigiama, kad būtent Konvencijos mums trūksta esamų įstatymų efektyvumo

būti prieinamos ne tik būtinios sveikatos paslaugos.“ Galiausiai, Konvencijos ratifikavimas Lietuvą įpareigotų pastoviam ir sistemiskam duomenų apie smurtautojus bei nukentėjusiuosius rinkimui.

Tik kodėl viso to nepadarius nieko nelaukiant? Išties sunku suprasti, kodėl esamas problemas puikiai suvokianti ir vykdomąja valdžia disponuojanti politikė žvalgosi į ateitį?

Tuo tarpu Lietuvos policijos duomenimis vien 2014 m. užregistruota daugiau nei 29 tūkst. iškvietimų dėl smurto artimoje aplinkoje. Galima manyti, kad realūs skaičiai netgi didesni, tad idealiu atveju tai, ką galime padaryti, turėtume daryti tuojau pat, o įvairaus plauko konvencijų žvalgytumėms nebent matydami jų konkrečią naudą, kurios savomis priemonėmis tiesiog nepavyksta pasiekti.

► Seimo nariams kliūna ne viena Konvencijos nuostata

„Idealiu atveju tai, ką galime padaryti, turėtume daryti tuojau pat, o įvairaus plauko konvencijų žvalgytumėms nebent matydami jų konkrečią naudą, kurios savomis priemonėmis tiesiog nepavyksta pasiekti.“

KONVENCIJA LIETUVAI NEREIKALINGA?

Panašu, jog siekis Konvenciją ratifikuoti, bent jau žvelgiant iš šalies, yra toks pat nepasvertas, kaip ir vienašališkas sprendimas ją pasirašyti. Tik pagalvokime apie keletą šiame straipsnyje sutalpintų prieštaravimų (be abejonės, jų yra ir daugiau).

1. Viena vertus, Konvencijos tekstą neatsakinga visuomenei skelbti, kol jis nėra autentizuotas. Kita vertus, su oficialiai nepatvirtintu tekstu darbo grupė darbuojasi ir to darbo vaisius

skatinimui. Galbūt viskas, ko mums trūksta, yra ryžtas esamą sistemą tobulinti – tiek įstatymus, tiek jų įgyvendinimą?

3. Stengiantis apginti Konvenciją pateikiama gausybė įvairių smurto artimoje aplinkoje mažinimo būdų, kurie, jeigu jais taip tikima, galėtų būti įgyvendinami čia ir dabar. Priešingai, nors išeitys pakankamai aiškios, kad joms pasiryžtume, mums būtinai reikia Konvencijos.

Belieka tikėtis, kad galutinės darbo grupės išvados bus įtikinamesnės, t. y. jose bus galima rasti argumentų. ▲

TOLERANCIJA, PUSĖS ŠEKELIO MONETA IR PADĖKA

Donatas Puslys

Mintys po nominacijos tapti metų Tolerancijos žmogumi

Tikra likimo ironija, kad dar prieš kelis mėnesius kvočiau metų Tolerancijos žmonėmis pripažintas asmenybės apie tai, ką gi joms reiškia būti tolerantiškomis. Šiandien apie tai turiu kalbėti pats.

Pripažinsiu, kad tolerancija man buvo ir yra vienas iš tų ne visiškai aiškių terminų – viena vertus, tiek dažnai skambantis mūsų lūpose, kita vertus, dažnai įgyjantis tiek skirtingų prasmų, kad, kai išgirsti jį, iš karto norisi pasitikslinti, o ką gi konkrečiai kalbantysis turi mintyje. Vieni po tolerancija paslepia savo abejingumą esančiam šalia, kitiems tai yra aktyvios kovos prieš atskirtį, diskriminaciją, nepakantumą vėliava, dar kitiems – būdas sukandus dantis iškęsti kitą, nors ir kaip niežtėtų kibti į atlapus, išauklėti, atvesti į doros, tikrųjų vertybių, tiesos pažinimo kelią. Netruksta ir tokių, kuriems tolerancija yra tarsi keiksmazodis, į kurį atsakoma tiradomis apie Briuselio tironiją, įvairiausio plauko *liberastus* ir *tolerastus*, kurie tik ir siekia viską dekonstruoti, išplauti, suniveliuoti.

Pirma mintis, kuri šovė į galvą, kai savo rankose jau laikiau metų Tolerancijos žmogui skirtą statulėlę – padalinti ją į galybę mažų dalelių ir išdalinti. Išdalinti žmonėms, kuriems esu itin dėkingas už tai, kas esu šiandien. Dėkoju tėveliams – ne tik už gyvybės dovaną, tačiau ir už suteiktą laisvę, kuri reiškėsi ieškojimais, paauglišku maištu, tačiau galiausiai pripratino prie atsakomybės nebandant dairytis, ant kieno gi pečių ją perkėlus. Dėkoju savo seneliams, kurie ugdė savo meile, tikėjimu. Jie yra puikiausias pavyzdys to, kokia svarbi yra Gilberto Keitho Chestertono aprašyta mirusiųjų demokratija. Jis teigė, kad, jei liberalioji demokratija neatima iš žmogaus balso vien dėl to, jog jis tėra tarnas, tai mirusiųjų demokratija iš žmogaus balso neatima net ir tokiu atveju, jei jis yra miręs. Mano sene-

lių jau nebėra šiame pasaulyje, tačiau jų meilės, pasiaukojimo pavyzdys visada bus su manimi kaip įkvėpimas, paskatinimas, pamoka. Esu skolingas ir stengiuosi tą skolą kasdien mokėti. Tai nėra kažkokia baigtinė skola, kurią vieną dieną pavyks padengti. Ne, tai yra tokia skola, kuri įpareigoja kiekvieną dieną, kiekvieną akimirką savo buvimu liudyti tą jų paliktą šviesą.

Esu dėkingas visiems savo artimiesiems, bičiuliams, mokytojams. Jei bandyčiau surašyti čia visų jūsų vardus, prireiktų ne vieno puslapio, tad tikiu, kad dar tikrai turėsiu galimybę kiekvienam paspausti ranką, apkabinti ir ištarti padėkos žodžius. Esu dėkingas ir savo gimtajam Panevėžiui, nuo kurio taip ilgai bėgau. Jau esu minėjęs, kad mokyklos metais man pati romantiškiausia gimtojo miesto vieta buvo autobusų stotis, kurioje regėdavau į sostinę išvykstančius studentus. Pavydžiai stebėdavau juos ir mintyse kartodavau, kad štai ir aš vieną dieną išvažiuosiu į sostinę ir pabėgsiu nuo to miesto, kuriame stinga gyvybės, kuris yra mažas ir nuobodus. Maniau, jog išvyksiu, nusipurtysiu savo gimtinės dulkes ir tapsiu vilniečiu. Tik vėliau suvokiau, kad problema yra ne miestas, o aš pats – paties įsikalbėtas nevisavertiškumas, jaunatviškas maištas ieškant savosios tapatybės ir stengiantis nusipurtyti viso to, kas atrodė primesta iš šono ar numesta žiauraus atsitiktinumo. Dabar vis dažniau atsigręžiu į savo gimtąjį miestą suvokdamas, kad vis dėlto jis mane augino ir formavo. Kiekviena gatvė, gamyklų griuvėsiai, sukumpę mediniai nameliai čia yra apipinti manosios istorijos. Myliu Vilnių, myliu Krokuvą, tačiau žvelgiu į juos pro panevėžietiškus akinius, bandau šiuose miestuose atsigerti to, ko man trūko Panevėžyje, ieškau to, ko neradau ten. Iš ten ir mano negalėjimas nustygti vienoje vietoje, noras keliauti, pažinti ir tarsi žiurkėnui prisikimšus pilnus žandus įspūdžių bei istorijų grįžti čia, kad galėčiau visu tuo pasidalinti.

Malonu būti apdovanotam, pastebėtam. Tai yra įvertinimas ir savotiškas pergalės pripažinimas. Pergalės ne prieš kitą, o

” Vieni po tolerancija paslepia savo abejingumą esančiam šalia, kitiems tai yra aktyvios kovos prieš atskirtį, diskriminaciją, nepakantumą vėliava, dar kitiems – būdas sukandus dantis iškęsti kitą, nors ir kaip niežtėtų kibti į atlapus, išauklėti, atvesti į doros, tikrųjų vertybių, tiesos pažinimo kelią.

visų pirma prieš save. Būti tolerantiškam man reiškia nepalaujamą pastangą laimėti prieš save, kai kyla pagundos teisti neišklausius ir neįsigilinus, kai atrodo paprasčiau pasmerkti ir atsiriboti, kai norisi užimti teisuolio poziciją ir užsikimšti ausis tam, ką kalba kitaip manantieji, kai esu gundomas manyti, jog štai jau pažinau visą tiesą, o drįstantieji ją abejoti geriausiai atveju yra nesusivokėliai, o blogiausiai – sąmoningai kenkiantys niekšai. Tai yra pastanga kiek įmanoma plačiau atverti akis, kad matyčiau ne tik juodą ir baltą, tačiau įžvelgčiau visą spalvų paletę. Didžiausia įmanoma pergalė kiekvienam iš mūsų yra nepasiduoti pykčiui, neapykantai, keršto troškimui, kad ir kokie debesys aplink kaupytųsi. Didžiausias atkirtis neapykantą kurstančiam fanatikui yra netapti panašiam į jį.

Puikiai suvokiu, kad šis apdovanojimas man yra skirtas ne dėl to, kad štai esu tobulas ir neklystantis. Nežmoniška yra ne klysti, o nepripažinti klydus, neatsiprašyti. Tad ir šis rašinys tebūna mano atsiprašymas visiems tiems, kuriuos kada nors užgavo mano žodis ar veiksmas. Tikiu, kad visos tos klaidos buvo man derama pamoka ir paskata suteikta tribūna naudotis siekiant gydyti, skatinti tarpusavio supratimą, pagarbų dialogą.

Savo džinsų kišenėje visada kaip priminimą nešiojuosi pusės šekelio monetą su trupmena užrašytu skaičiumi ½. Pusė šekelio buvo tas mokestis, kurį kiekvienas žydas turėjo sumokėti šventyklai kaip kasmetinį mokestį. Tačiau man ši moneta turi visai kitokią prasmę. Šventasis Raštas skelbia, kad negera žmogui būti vienam. Visa savo esybe jaučiu visa tai, nes visada ieškau tos kitos pusės. Kalbu čia ne tik apie tai, kad Adomui reikia levos kaip žmonos. Kalbu apie žmogų kaip visuomeninę būtybę, kuri atsiskleidžia, auga ir sužydi tik santykiuose su kitu. Kitas yra gyvybiškai svarbus dalykas. Žinoma, labai patogu užsidaryti erdvėje, kur tas kitas yra panašus į tave. Žymiai sunkiau yra, kai tas kitas yra kitoks. Tačiau ta pusės šekelio moneta yra tarsi priminimas, kad štai aš esu ½, o ir tas kitas, kad ir koks jis būtų, taip pat yra ½. Nesu nei aukščiau, kad galėčiau į kitą žvelgti iš aukšto, tačiau nesu ir žemiau, kad turėčiau prieš kitą keliaklupsčiauti. Esame du lygūs asmenys, kuriems reikia vienas kito, kuriems reikia atsiverti vienas kitam, nes mes, kad ir kokie skirtingi būtume, kuriame bendrą polį, bendrą valstybę, kuria teks dalintis ir kurioje turėsime sugyventi. Tikiu, kad kitą, kuris yra kitoks, galime priimti ne kaip problemą, kurią reikia išspręsti, tačiau kaip dovaną, kurią reikia priimti.

Džiaugiuosi, kad bičiulių gretose turiu ne tik tų, su kuriais lengvai sutariu daugeliu klausimų, tačiau ir tų, su kuriais ginčai įvairiausiais klausimais nusitęsia iki išnaktų, kurių idėjos ir pozicija yra iššūkis man. Galbūt ne visada pavyksta sutarti, rasti bendrą poziciją, tačiau svarbu, kad galime šnekėtis ir klausytis vienas kito. Juk visada lengviau atsiriboti, užsidaryti į siaurus ratelius, kur girdi tik ausiai mielus žodžius, priklijuoti kitiems įvairiausias etiketes ant savo durų išsikabinant lentelę, kad esame nuostabiau, teisingiau ir geriau. Visa tai veda į visuomenės atomizaciją, kai skirtingos grupės ima gyventi tarsi atskiros salos, tarp kurių vis mažėja jungiančių tiltų, o santykiai vis labiau primena karo padėtį.

Tolerancija man yra neatsiejama nuo veiksmo. Amžiams su manimi liks Varšuvos geto sukilėlių muziejuje perskaitytas eilėraštis, kalbantis apie nekaltojo kaltę: „Kas yra nekaltojo kaltė?/ Kada ji prasideda?/ Ji prasideda kai jis ramiai/ nuleistomis rankomis/ gūžčiodamas pečiais,/ stovėdamas šalia/ užsagstyta striuke/ ir prisidegdamas cigaretę teigia:/ Nieko negaliu padaryti./ Žiūrėk, čia ir prasideda nekaltojo kaltė.“ Abejingumas yra blogio bendrininkas. Negali mylėti pasyviai, negali įžiebtį šviesos nekovodamas prieš tamsą savyje ir aplinkui, negali padėti kitam nieko nedarydamas, negali užgydyti žaizdų jas ignoruodamas, negali susitaikyti neatsiprašydamas ar atleisti neapankindamas kito. Tolerancija yra nuolatinė pastanga įtikinti patį save, kad aš tikrai galiu – keistis ir keisti, pasiekti, kad visuomenėje būtų daugiau tarpusavio supratimo, dialogo, pagarbos, atjautos. Negaliu visko pakeisti, bet turiu padaryti bent tai, kas priklauso nuo manęs.

Ačiū Jums visiems, kuriuos galiu vadinti savo mokytojais, įkvėpėjais, kritikais, bendražygiais, bičiuliais. Šis įvertinimas man yra paskata nesustoti ir kartu įpareigojimas ir toliau atsakingai naudotis suteikta tribūna. Rašau. Iš pradžių maniau, kad rašiau, nes nieko kito nemoku, o užsidirbti juk reikia. Dabar rašau ne dėl to, kad reikia, o todėl, kad skauda, rūpi, dėl to, kad myliu, džiaugiuosi ir noriu dalintis. Ilgą laiką slapčiausi po ilgomis kitų autorių citatomis, ieškojau prieglaudos ideologinėse paruoštukėse, kurios piršo lengvus atsakymus. Ieškojau prieglobsčio bendraminčių kompanijose, po kurios vėliava galėčiau saugiau tūnoti. Buvau nesubrendėliu išminčiumi, kuris vos po dviejų knygų jau perprato visą tikrovę ir gali paskelbti verdiktą. Galbūt subrendau, nes išlindau iš už tų citatų, nebesidangstau vėliavomis ir iškabomis, o kalbu tik už save, nebebijau ne tik savo tikėjimo, bet ir abejonių, esu labiau linkęs kelti klausimus, o ne piršti atsakymus, klausytis, o ne pirmas pulti pasakoti ir reikalauti dėmesio.

Ir rašau. Rašau vedamas noro dalintis. Vis dėlto puikiai suvokiu, kad tik rašymo negana. Kas iš tų sakinių, jei jie netampa kūnu kasdieniame gyvenime? Melas, kaukė – ne daugiau. Tad ir linkiu sau visų pirma būti, o tik po to skubėti rašyti. ▲

Publikuota Bernardinai.lt

TRIBŪNA

Dešinioji mintis yra nepriklausomas jaunų, valstybiškai mąstančių, plataus dešiniųjų pažiūrų spektro žmonių judėjimas.

Mūsų veikla – įvairių projektų, skirtų Lietuvoje ir tarptautinėje erdvėje vykstančių politinių, ekonominių, socialinių procesų analizei, visuomenės švietimui, jaunimo tobulėjimui, įgyvendinimas. Ieškome atsakymų į kylančius klausimus žvelgdami į juos per valstybingumo, tradicijos, tautiškumo, krikščionybės, šeimos vertybių prizmę.

„Tribūna“ – nuo 2012 metų balandžio mėnesio leidžiamas Dešinėsios minties žurnalas, kuriame analitiškai žvelgiame į esamą situaciją. Leidinys yra atviras visiems, norintiems publikuoti autorinius ar verstinius tekstus. Maloniai laukiame Jūsų argumentuotų pastabų ar pasiūlymų.

„Tribūnos“ leidėjas – „Valstybingumo ir tradicijos studijų centras“.

REDAKcinė KOLEGIJA:

Matas Baltrukevičius (vyr. redaktorius)

Goda Karazijaitė

Linas Kojala

Albert Komar

BENDRADARbiai:

Deivydas Brijūnas

Lukas Grinius

Laurynas Kasčiūnas

Vytautas Keršanskas

Simonas Klimanskis

Vilius Petkauskas

Donatas Puslys

Vytautas Raškauskas

Jonas Švagžlys

Živilė Marija Vaicekauskaitė

KONTAKTAI:

El. p. zurnalastribuna@gmail.com

Socialiniame tinkle „Facebook“: **Dešinioji mintis**